

SZÍNHÁZ

DRÁMAMELLÉKLET

1988

OKTÓBER

Mottó: „A tengert akartuk felszántani.”

[Simon Bolívar]

A császár messze van

Jókai Mór: RAB RÁBY című regény-részletnek és Ráby Mátyás önéletrajzának felhasználásával írta GÁSPÁR MARGIT

Idő: A XVIII. század utolsó negyede
Helyszín: Bécs, Buda és Szentendre
Versek: Dalos László
Zene: Selmeczi György

Megjegyzés: Az író eredeti intenciója szerint a színpad semleges terére Figurás első dala közben paravándiszlét méretű könyv gördül be, „az élet könyve”. Figurás a könyvet lapozgatva teremt meg pillanatok alatt a játék hátterét és helyszínét. Az egyes lapokon korabeli metszetek jelzik, hol vagyunk éppen. Az ősbemutató rendezője más díszlet mellett döntött. Ezt az író — de egyedül a bemutató színházra vonatkozólag — elfogadta.

Szereplők

FIGURÁS

RÁBY MÁTYÁS
KRISZTINA
KOMISSZÁRIUS
HAJNÓCZY
SAINT-JUST II.
JÓZSEF
FŐJEGYZŐ
ÁBRAHÁM, borkereskedő
PETRAY főszolgabíró
LEÁNYFALVY, postamester
LASKÓY, táblabíró
PREFEKTUS JANSICS,
főporkoláb
NÓTARIUS PAPIKA
PÉTER
JELICA
DEBELLA
SARA

Egy-két mondatos szerepek:

Két komédiás, három paraszt, három francia katona, két hajdú. Utcai tömeg (statisztéria)

I. RÉSZ

A játék sötétben indul. Kiáltás hangzik: „Állj, ki vagy?”

RÁBY (ujjongó hangja) Francia szó! Végre. HANG (a Veszetté) A jelszót mondd, vagy lövök! RÁBY Szabadság, egyenlőség, testvériség! VESZETT (hangja) A mai jelszót akarom hallani! RÁBY Nem tudom! Messziről jöttem! VESZETT Fáklyát ide!

Fáklyák fénye lobban, bevilágítja Rábyt és három francia katonát.

A színpad semleges tér. Mindvégig ez lesz a játék külső kerete. A háttérben, oldalt egyetlen, zászlórúdra tűzött trikolór jelzi, hogy hol vagyunk.

Ráby leborul a földre

Mit csinálsz?

RÁBY (áhitattal) Megcsókolom a földet. A győztes forradalom földjét.

ELZASZI Ez bolond.

VESZETT Német kém! Odaátról jött!

RÁBY (rémulten) Nem vagyok kém!

VESZETT Fel kell kötni! Az első fára!

RÁBY (feljajdul) A szabadság hazájában?!

ELZASZI Kihallgatás nélkül nem ítélkezünk.

VESZETT Tudom, te minden mocskot tisztára fűrösztene!

ELZASZI Hát nem is csurog a nyálam ártatlanok vére-ért!

VESZETT (dühöng) Ezt felém szúrtad?!

JÓZAN Polgártársak, mérsékeljétek magatokat.

VESZETT Már megint „mérséklet”?! Az első fára!

ELZASZI Közveszélyes a vérszomjad!

VESZETT (örjög) Te! Te!

Összeverekednek

JÓZAN (Ráby vállára teszi a kezét) Az egységes és oszthatatlan francia köztársaság nevében letartóztatlak! SAINT-JUST (előlép a háttérből) Mi folyik itt?!

A dulakodók elengedik egymást

JÓZAN Saint-Just polgártárs, ez az ember odaátról jött!

Gyanús, hogy átjutott az ellenséges zónán.

VESZETT (morog) Az első fára!

SAINT-JUST (Rábyhoz) Ön német?

RÁBY Magyar vagyok. A nevem Ráby Mátyás.

SAINT-JUST Hol tanult franciául?

RÁBY A bécsi Theresianumban.

SAINT-JUST (ellenszenvvel) Ott nevelik a Habsburg-lakájok utánpótlását.

VESZETT (a foga közt) Az első fára.

SAINT-JUST Motozzátok meg!

ELZASZI (gyors motozás után könyvecskét mutat fel) Valami naplóféle.

VESZETT (belekukkant, kajánul) Joseph! Joseph! ELZASZI Valóban, az elhalt osztrák császárt emlegeti. VESZETT Az első fára!

Ráby hisztériásan nevetni kezd

SAINT-JUST Mi lelte?

RÁBY Hogy vártam a percet, mikor végre itt lehetek!

Gyilkos csapdákon vergődtem át, hogy beszívhassam

annyi börtönév után a szabadság levegőjét! Hát most

megérkeztem! Meg én! A bitófa alá! (Nevetése sírásba

csuklik) De már mindegy. Minden mindegy. Ha egy-

szer az utolsó reményem is bárgyú tévhit volt...

SAINT-JUST (élesen) Mi volt az utolsó reménye? RÁBY

(tompán) Hogy maguk különbek.

SAINT-JUST (jól megnézi. Aztán, Józannhoz) Fogdába vele. De

előbb etessétek meg. És takarót is kapjon. Ritka az ilyen

hideg éjszaka Thermidor hó elején. (Elzászhoz) Fúsd át,

mit jegyezgetett a könyvébe. Hol-nap reggel jelentsd. (El)

VESZETT (miközben Józannal együtt kifelé terelgeti Rá-

byt, morogva) A konventbiztos polgártárs is ráfázhat,

ha elfelejti az egyetlen üdvös jelszót: az első fára! ELZASZI

(követi őket, a könyvet lapozgatva) Hogy rá-

gom át magam ezen holnap reggelig?! (El)

FIGURÁS (előlép a sötétből. öltözete: folt hátán Harlekinzeke és -nadrág, fölötte fekete „fellegajtó” köpeny. Fején tollas kalap, vállán könnyű gitár. Az

Elzászi után néz) Pedig hát attól, hogy értőn olvasod-e, egy ember élete függ. (A *nézők felé*) Miként magam-fajtatól a halhatatlansága. De bocsánat, még be se mutatkoztam! Igen tisztelt utókoriak, Figurás a nevem. Vándorkomédiás vagyok, vásári csepürágó, de suttyomban költő is. Ha végképp nem akad a társulatom fogára való szomorújáték vagy kacagtató komédia, magam fabrikálok egyet. Ágrólszakadtnak látszom, ugye? Bizony, a népmulattatás nem tejbe-vajba fűrésztős szakma. Pedig a családfam előkelő. A fő-táltos nemzetségből származom. Ósapám, a nagy sámán egy-egy szavától királyok, országok sorsa függött. Utódját a legfőbb hadúr megpróbálta udvariasan rá-beszélni, hogy tartózkodjék a kényes ügyekbe való belepofázástól. Majd további feszélyező viták elébe vágandó, kivágatta a nyelvét. Gyermekei ebből rögtön megértették, hogy a szólásszabadság csak addig ér-vényes, amíg van mivel szólni. Sürgősen pályát módosította. Volt, aki igric lett, volt, aki vásári komédiás, jokulátor, volt, aki lantos diák. De ami a fontos : mindig magyarul daloltak. Pedig még udvari bolond is akadt a rokonságban. Az legalább szabadon pöckölhette olykor csáléra a koronát némely tökféjen. Mert hát az a kutya mindenbe belekutyogni akarás csak nem halt ki a familiából. Nekem ráadásul jóstehetségem is van, de tessék megfogózni! Én a múltból jósolok igazat. Ami olykor nehezebb, mint a jövőmondás. Most éppen Ráby Máttyás múltját szeretném önök elé igézni, de nem zörgő papirokból, ahogy az a szerencsétlen Elzászi próbálja silabizálni!

Első szám

Az Élet Könyve

Csoda,

hogy minden reggel újfent fölkel a nap.

Csoda,

hogy csillog a harmat az égbolt kékje alatt.

Csoda, hogy számolgathatjuk a csillagokat.

Csoda,

hogy nő a fű, és hogy a fák virágzanak.

Csoda, hogy zengnek a dalos madarak —

De nincsen az embernél csodálatosabb!

Kit érdekel a sok pergament,

a brosúra meg a sillabus —

nekem az Élet Könyve kell,

ha vig, ha bús.

Meguntam azt a sok papírt,

amit katona meg pap írt —

az Életre függesztem szemem.

Olyan ez, mint a szerelem.

Ó teremtsen meg itt a hátteret,

hogy az igazságra szépen rálelek!

A dal után

A dolog úgy kezdődött, hogy a bécsi Burg előtt találkoztam Ábrahámmal, a szentendrei borkereskedővel.

ÁBRAHÁM (*kívülről jön*) Hát te hogy kerülsz ide, Figurás?

FIGURÁS Kutyafogaton. Budától idáig kutyaoltam, hogy megtanuljam a Práterben a divatos sláger. (Düdöl) Oh du lieber Augustin, alles ist hin.

ÁBRAHÁM No, ez éppen nekem való nóta. Nekem is oda mindenem. Megcsúfoltak.

FIGURÁS Csak nem?

ÁBRAHÁM József császár elrendelte, hogy ezentúl a zsidóknak is legyen vezetéknevük. Mert hogy ő minket is embernek tekint, a szégyenletes megkülönböztető jelet is tiltotta rólunk, áldassék érte az a jóságos szíve. De a névadó komisszió ember helyett számárra bélyegzett. A Rothesel nevet ragasztotta rám.

FIGURÁS Miért lett „veres számár”?

ÁBRAHÁM A hajzatom valóban veres, számárnak pedig azért bizonyultam, mert csak egy pincetok bort vittem a komisszióknak jó nagy zacskó körmöci arany helyett.

FIGURÁS A komisszió is vesztegetésre vár?

ÁBRAHÁM Ki nem a hazai hivatalokban? Így hát inkább Bécsben keresem az igazamat, a magyar kancellárián. Csak egy i betűt akarok a nevem közepére: „Rotheisel”. Szívesen szurkolok le érte kétszáz tallért.

FIGURÁS Egy- petákot se kell fizetnie, ha ahhoz fordul, akihez én irányítom.

ÁBRAHÁM Melyik oltáron füstölgetik tömjénrel az illetőt?

FIGURÁS A Burgban teljesít szolgálatot. Titkár. Ráby Máttyásnak hívják.

ÁBRAHÁM Ráby ... Ráby ... ismerős név.

FIGURÁS A bácsikája postamester Szentendrén. Máttyás diákkorában mindig nála vakációzott.

ÁBRAHÁM A Matyi úrfi! Igy már emlékszem rá. Sietek tiszteletemet tenni ...

FIGURÁS Hohó! A tanácsomnak ára van!

ÁBRAHÁM (*fanyarul*) Sejtettem.

FIGURÁS Nem pénzt kérek. Adja át Ráby úrnak ezt az iratot.

ÁBRAHÁM (*belepillant, felhőrdül*) Könyökig nyúljak darázs-fészekbe?!

FIGURÁS (*hevesen*) Hiszen tudja, hogy mind igaz, ami itt írva vagyon ! Az embernyűző visszaélések, a parasztok sanyargatása, a szentendrei magisztrátus ég-bekialtó bűnei ...

ÁBRAHÁM (*legyint*) Én még azt is tudom, hogy szerencsétlen földtűrök kis csapata elindult egyszer a császár-hoz ez ügyben panaszt tenni ! De még a határ túlfelén elkapták őket, és a legtöbbit ötven botütésre ítélték. Rágalmazásért. A főkolompók száz botot kaptak. Öreg Simai Máté egy hét múlva belehalt. Ezt a sorsot szántad nekem, komédiás? Ha kiderül, hogy én árulkodtam Bécsben?

FIGURÁS Nem derülhet ki.

ÁBRAHÁM Ráby úrfinak eljárhat a szája ...

FIGURÁS Soha. Erre esküt teszek.

ÁBRAHÁM (*zavarában kiabál*) Ha olyan nagyon háborogsz, mért nem magad adod át Rábynak az irományt?

FIGURÁS Ebben a folt hátán folt mezben be se enged-nének a Burgba.

ÁBRAHÁM (*elteszi az iratot*) No jó, majd meglátom, mit tehetek. (El)

FIGURÁS Nem akar darázs-fészekbe nyúlni. Mintha a darázsok őt nem szurkálnák? Akárcsak a szegény szőlőgazdákat a szentendrei szüreten!

Második szám

Szentendrei szüret

Akármely szőlősgazda itt, netán ha volna kedve, kies Szentendre dombjain kábé így énekelne:

Egész esztendőn által-át a szőlőmet kapálom, végtére mégsem ihatok a magam jó borából.

A porciós-könyvem szerint nagy-nagy restanciám van, és hat helyett hatvan forint az adóm a világban.

Itt van a „dica”, „datia”, „trigesima”, „accisa”, aztán meg a „subsidiium”, s a borom mind megissza!

„Annonarium, bellica” s a „domestica cassa”,

hát még a „sexagesima” —

hogy hordóim fakassza! Hajjaj, mondom, ha hallom ezt, a fejem belegárgyul.

A sok latin szó bort vedel! Én

nem értek deákul ! „Dicát,

datiát, accisát”, fene sok

érthetetlen! ... Rámdörren a

nótárius úr: „Ne értse !

Fizessen kend !”

ÁBRAHÁM (*lelkendezve jön vissza*) Hát ez valóban csodaember ! Átvette a kérvényemet, aztán se szó, se beszéd, bevitte a szomszéd szobába, és már hozta is vissza a császár aláírásával ! Ezentúl Rotheisel a nevem !

FIGURÁS És a másik kérvény? Odaadta?

ÁBRAHÁM *(zavartan)* Annyira azért nem volt benne bizodalom.

FIGURÁS No, akkor ide azt a papírt. Széttépem!

ÁBRAHÁM Megbolondultál?

FIGURÁS Nem így alkudtunk!

ÁBRAHÁM De hisz én busásan fizettem! A kétszáz tallért a Matyi úrfi köpenye zsebébe csúsztattam! Ott lógott a fogason!

FIGURÁS *(ijedten)* Te jó isten!

ÁBRAHÁM Úgy tett, mintha nem venné észre. FIGURÁS Úgy tett?! No, én most megyek innen, nem szeretem az égzengést! *(Eltűnik a háttérben)*

RÁBY *(beront, nagyon felindultan, a kezében pénzcsacsó)* Kend hagyta ezt nálam?

ÁBRAHÁM *(meghökken)* Hálapénz...

RÁBY Igazsága volt, megkapta. Ezért nem jár fizetség. S aki hivatalban van, annak nem szabad mástól jutalmat elfogadni, mint a maga urától. Vegye kend vissza a tallérjait.

ÁBRAHÁM *(elteszi a zacskót. Rövid gondolkodás után)* Jól van, Ráby úr. Mármost el nem megyek, míg át nem adtam egy másik írományt. *(Előveszi)* De inkább az irodájában. Ha visszamehetnék.

RÁBY Jöjjön.

Kilépnek a képből

FIGURÁS *(előrejön, utánuk néz)* Köztünk szólva, Ábrahám jogosan kérdezte, mért sóztam nyakába a feljelentést, mért nem adom át magam? De hát nekem csak az a teendőm, hogy a lusta agyakat gondolkodásra birizgáljam. No, keressük meg a következő hely-szint. Schönbrunni park. Itt szokott sétálgatni II. József, ha bizalmi emberrel bizalmasan óhajt beszélgetni. Ott jön, ni. Könnyen ráismerhetnek: az a kopott ruhás ember, Ráby mellett, az a császár. Ki hinné, hogy egy világbirodalom ura, és egész Európa hangos a reformterveitől? *(Eltűnik a háttérben, miközben József és Ráby lassan sétálva balról színre lép)*

JÓZSEF *(séta közben)* Tegnap óta sokat gondolkodtam a szentendrei histórián. Nem a magisztrátus vissza-élései miatt, Ha egy maroknyi megtollasodott rác vagy magyar polgár nyúzza a népet, és meglopja a kincs-tárat, azt mondom rá: mért ne tenné, ha teheti? A fő kérdés az, hogy *miért* teheti? A kincstári uradalom prefektusától a megyei urakon keresztül fel az általam kinevezett körzeti biztosig senki semmit se lát, semmit se vesz észre? Nem hihetem, hogy ezek az emberek valamennyien korruptak! Akadhat köztük persze lekenyerezhető, de a többség pokolian kényes a becsületére! Én a magyar fajtát nagyon sokra becsülöm. Birodalmam népei közt talán a legtehetségesebb. De tévhite, hogy a tizennyolcadik század utolsó negyedében ugyanúgy lehet élni, mint a középkorban. Mondani akart valamit?

RÁBY Felséged nyilván az alkotmányra céloz.

JÓZSEF Pontosabban arra a mamutcsontvázra, amit ők alkotmánynak becéznek. Szerintük fel kéne esküdnöm rá, ha felteszem a fejemre Szent István koronáját. Hát inkább nem teszem fel. *(Hirtelen, hevesen)* Tudom, szöszegecsel vádolnak, mert boldogult édesanyám halálakor aláírtam egy fecni papírt... hogy elismerem a rendek jogait. De arra sose köteleztem magamat, hogy tovább túróm birodalmamban embermilliók rab-szolgasorsba alázását!

RÁBY Az alkotmányos jelszavak sok rideg érdeket takarnak.

JÓZSEF Többek közt a törvény előtti egyenlőtlenség kiváltságát. Én pedig nem látom be, mért lehet büntetlenül gazember, aki ócska kutyabórt örökölt, míg azt, akinek nincs hasonló csodatevő ereklyéje, ugyan-olyan gaztettért felakasztják. De hát másról akartam beszélni. Úgy határoztam, hogy Szentendrére küldöm önt, Ráby. Települjön le ott hosszabb időre, és értesítsen, hogy mit tapasztal. *(Kis hallgatás után)* Nem látszik örülni.

RÁBY *(akadozva)* Felségedhez nem csupán alattvalói hűség, de személyes hála is köt. Már serdülőkoromban kitüntetett figyelmével...

JÓZSEF *(kicsit nyersen)* Mindig jelentést kértem a The-resianumtól a legtehetségesebb növendékek előmen-

teléről. Mi köze ennek Szentendréhez? Őszintén feleljen!

RÁBY Úgy vélem, Magyarországon nincs hiány figyelmes fűlekben.

JÓZSEF *(elmosolyodik)* Csak nem képzeli, hogy egyik legértékesebb emberemet besűgővá akarom alacsonyítani? Egészen másról van szó. Trónörökös koromban sok országot bejártam. Gyakran inkognitóban. És módomban volt közelebről látni, tanulmányozni alatt-valóim életét. *(Fanyarul)* Efféle Harun al Rasid-játékokat a császár nem engedhet meg magának. Ezért nem is láthatom többé szemtől szemben az emberi arcokat. Csak jelentések kerülnek elébem, kétes hitelű jelentések. Azt szeretném, ha Szentendrán és Budán ön volna az én kihelyezett két szemem. Azt figyelné, ami a jelenségek *mögött* rejtőzik. Meg akarom tudni, hogy túl az önző érdekeken, mért feszülnek szembe velem becsületes emberek is? Vajon nem vagyok-e én is hibás? Mindig megfelelő módon képviselem-e a magam igazát? Értse meg: az uralkodás kémiai kísérletéhez hívom segítő társul. A görcső: Szentendre. Telepedjen le ott, vásároljon földet, birtokot, hogy mint helybéli polgárnak joga legyen a jogtalanságok ellen szót emelni. A költségeket magánpénztáramból fedezem.

RÁBY Felség, maradt még az apai örökségemből. JÓZSEF Kevesen adtak volna ilyen választ. Bizom önben, Ráby. Bizom a kölcsönkért két szemében.

RÁBY Köszönöm, felség.

Közben már a kijáráshoz értek

JÓZSEF Tudja-e, hogyan lehetne a társadalom minőségét magasabbra emelni? Tíz évig ellentmondást nem tűró, zsarnoki módon kellene kényszeríteni az embereket arra, ami a javukra szolgál. Tíz év múltán már maguktól is a jót választanák a rossz helyett.

Mindketten balra el

FIGURÁS Téved, felség! Ha itt volna most velünk Szentendrán *(háttér változik)*, Leányfalvy uram meg-mondhatná, lehet-e éretlen dinnyét parancsszóval ananásszá változtatni. Dehogyan! Sok türelemmel kell nevelgetni, amíg beérik, és akkor is csak a saját természete szerint! *(Eltűnik a háttérben)*

LEÁNYFALVY *(Rábyval együtt jön jobbról, karján gyümölcsös kosár)* A legjobb kantalapdinnyémet kapod az estebédhez, öcsém! Nem egyhamar eresztelek vissza abba a csirkefogasztó Bécsbe!

RÁBY Dejsz, ha kergetne, urambátyám, akkor se mennék el egyhamar. Itt telelek az idén.

LEÁNYFALVY A kutyámat tedd bolonddá! Tudom én, hogy van, aki neked parancsoljon.

RÁBY Most éppen azt parancsolta, hogy itt maradjak. Mégpedig sokáig.

LEÁNYFALVY Csak nem az adókövető bizottságot kép-viseled? Mert attól mifelénk mindenkit kilel a háromnapos hideglelés!

RÁBY Nagyobb ügyben járok. Nem is jó erről hangosan beszélni. *(Az öreg füléhez hajolva suttog)*

LEÁNYFALVY *(felderül az arca)* Ez bizony kapitális dolog! Most már azt mondom, ember lesz belőled! De aztán ne alul kezd a vizsgálódást, a híblihubli embereknél! Egyenesen a prefektus torkának eredj, mert az nagy imposztor. Haj, ha én beszélni akarnék! Persze jobb a békesség... De ha te alaposan megszorogtad a nyakát, esztendőre ilyenkor visegrádi tiszt-tartó vagy!

RÁBY *(döbbenet)* Micsoda?!

LEÁNYFALVY Az a legjobb hivatal ezen a vidéken. Aztán most üres.

RÁBY De hát hogy keveredem belé?

LEÁNYFALVY Csak nem számítod magadat afféle incifincki tintakucacok közé, akiket ideküldenek ügyködni, aztán négy szép lóval vagy egypár körmőci hengerkéve) ki hagyják szürni a szemüket? Az ilyen embernél, mint te, a fenti uraknak valami igazi derék dologgal kell kirukkolni.

RÁBY *(haragosan)* De urambátyám, én nem azért jövök ide, hogy lekenyerezzenek! Hanem hogy az elnyomott néppanaszait orvosoltassam.

LEÁNYFALVY Becsülni kezdelek, öcsém. Akkor hát mondjad, t
hogyan kezdés munkához.

RÁBY Évekre visszamenőleg átnézem a magisztrátus
elszámolásait.

LEÁNYFALVY De hogyan jutsz hozzá? Mint az én ven-
dégemet, szívesen látnak mindenütt a városban, de a belső
ügyeikbe bele nem hagynak kotnyeleskedni.

RÁBY Házat, telket veszek, letelepülök. Mint itteni la-kosnak
jogom lesz a község ügyeivel megismerkedni.

LEÁNYFALVY No, én mindjárt tudok arra való házat
kommandálni. Hanem, ha már kezdedben lesznek a
bizonyítékok, ki fog fellépni mint vádló?

RÁBY Én magam.

LEÁNYFALVY Hisz akkor előlnek!

RÁBY Katonadolog!

LEÁNYFALVY *(elmosolyodik)* De most jut eszembe. Te nem is
lehetsz vádló.

RÁBY Miért nem?

LEÁNYFALVY Ej, híres jogtudós, így vizsgálod a Corpus
Jurisból ? ! Szent István király dekrétuma: „A vádlónak
feleséges embernek kell lenni !”

RÁBY Jó. Hát akkor megházasodom.

LEÁNYFALVY *(nagyot nevet)* No már, öcsém, sok min-
denféle motívumát hallottam a szent házasság kötelébe való
belépésnek. De te elviszed a pálmát. Meg-házasodnál azért,
hogy a misera plebs sorsán segíthessél? !

*A dialógus vége felé előbb tompa, aztán egyre fokozódó
tömegjárma hallatszik be balról. Most magasra felcsap, és egy
lövés dördül*

FIGURÁS *(berohan balról. Kalap és köpeny nélkül most csak
a foltos Harlekin-öltözetet viseli. Lelkesen)* Hát elkergette!
Biz' isten, elkergette!

LEÁNYFALVY *(kiáltva)* Ki? Kicsodát?

FIGURÁS A főszolgabíró! Petray nemzetes asszony!

LEÁNYFALVY *(rémulten)* A keresztlányom? Sietek védelmére !
(E)

FIGURÁS *(utánaszól)* Már nem kell! Elmenekült a fő-bíró
ökelme ! Nagy tömeg gyűlt össze, közte az én teljes
társulatom is, mind a két fő.

RÁBY Nem mondaná meg ...

FIGURÁS Csak tegezzen nyugodtan, én mindenkinek „te
Figurás” vagyok.

RÁBY Hát akkor magyarázd meg, te Figurás. Ki és mi-ért
lövöldözött?

FIGURÁS A magyar jog szerint akit oly módon ítélnék
koldusbotra, mint özvegy Petraynét sógora, a főszolgabíró,
a végrehajtás ellen kétszer opponálhat. Az erőszakos
foglalt karddal verheti ki a házból a nemesember, bottal
a nemesasszony. De ha két kiverés után is ellene dönt a
bírószág, nincs többé pardon, mindene odaveszett.

LEÁNYFALVY *(jön Krisztinával)* Bottal kiverni -- jogos
önvédelem. De te puskát fogtál rá!

KRISZTINA *(magyaros öltözetet visel, haja koszorúba tűzve.
Kicsit mámoros a győzelemtől)* Hogy iszkolt a cudar! Pedig
még csak a levegőbe löttem. Tudta, hogy a második golyó
már átlikasztaná!

LEÁNYFALVY Asszonyember hogy beszélhet így! Ha százszor
is igaza van!

KRISZTINA Hiszen tudja, János bátyám, hogy apám fiúnak
nevelt.

LEÁNYFALVY *(sóhaj)* Nagy baj, hogy akkor hagyott el örökre,
mikor a leánygyermeknek a legnagyobb szüksége volna
oltalmazóra.

KRISZTINA *(nyersen)* Akadt helyette más oltalmazóm.
Sajnos, az is hamar elköltözött. Annál tartósabb anyagból
gyúrták a mostohaöccsét. Sógoromat. Azt az ordas farkast.

LEÁNYFALVY *(csak most veszi észre Rábyt, aki szinte
szoborrá merevedve nézi Krisztinát)* Egész megfedekeztem
Matyi öcsémről!

KRISZTINA *(végignézi rajta)* Nicsak, azt hittem, az új
madáríjesztő. Azokat szokta János bátyám ilyen bécsi
ancugba büjtetni.

RÁBY *(bántódottan)* Asszonyom szerint ruha teszi az embert?

KRISZTINA *(csípősen)* Sok mindenné teheti. Ha célirá-
nyosan viseli. Különbön hallottam már érkezéséről.

RÁBY Honnan?

KRISZTINA Végig a főutcán Grüss Gottot ugattak a kutyák.
Merthogy azt hitték, magyarul már nem ért az úr.

LEÁNYFALVY De hisz süldőkorotokban együtt szed-tétek a
cseresznyét itt nálam, a kertben! Mért beszéltek úgy, mint
az idegenek?

RÁBY *(felkiált)* Azám! Buzássy Krisztina!

KRISZTINA *(ridegen)* Özvegy Petrayné.

RÁBY Mért nem folyamodik a jogtalan ítélet ellen a
császárhoz? A magyar kancellárián keresztül?

KRISZTINA *(vontatottan)* Amiért nem a római pápához
fordulok orvoslásért, ha megfájdul a fogam. Mivel-hogy ő
nem fogász, én meg nem vagyok pápista. Tetszik érteni?

LEÁNYFALVY Azért ami igaz, az igaz. József császár-nak
köszönhetjük, hogy nekünk, kálvinistáknak is van már
templomunk Szentendrén.

RÁBY A türelmi rendeletnek

KRISZTINA *(csípősen)* De ugyanannyi erővel azt is meg-
engedhette volna öfelsége, hogy harangot vehessünk
magunknak, és a templomaink ajtajai az utcára nyíljanak,
ne a káposztáskertekre. Azt hiszi tán, mi csak a hátsó
bejáraton keresztül juthatunk a mennyországba?

RÁBY Látom, sehogyan se szívelheti öfelségét, pedig ő
nem csak császár! Magyarország királya is! KRISZTINA

Kalpom nekem is van, mégse képzelem,

hogy királyné vagyok! No de indulok a templomba, a

pap már igen vereti a deszkát harangozás helyett! Is-

ten áldja, bátyám! *(Ráby felé csak biccent, és elsiet)* RÁBY

(megbabonázva néz utána) Ezt az asszonyt biz'

isten feleségül venném!

LEÁNYFALVY *(nagyot nevet)* Az én vadmacska ke-
resztlányomat? Boldogan adnám rátok áldásomat, mert
szánom mostoha sorsáért. Gyere, menjünk utána a
templomba. Nem megs a fejembe, mért pereskedik olyan
kegyetlenül a főszolgabíró? Mért olyan fontos neki az az
öreg ház? Hisz vagyonos ember. Senki se érti. (E)

FIGURÁS Még hogy senki se érti ezt a pereskedést. Önök is
rögtön megértik, igen tisztelt utókoriak, ha felidézem az
előzményt.

Háttér Krisztina szobája

KRISZTINA *(hangja kívülről)* Tizenhat éves voltam! Mit
tudtam, mire képes egy aljas férfi!

PETRAY Örültem kívántalak.

KRISZTINA Gazdag menyasszony várt Pozsonyban!

PETRAY Kívántalak!

KRISZTINA Otthagytál szégyenben! *(Szinte beesik az ajtón a
szobába)* Ha a mostohabátyád, az a drága jó ember nem áll
mellém ...

PETRAY *(futva követi Krisztinát)* Az a nyálas, vén pök.

Hagyta, hogy megmásson?

KRISZTINA Becsületből vett feleségül!

PETRAY Te mondtad el neki?

KRISZTINA Az orvos. Mérget ittam. Az esküvő napján.

PETRAY Nem tudtam ! Esküszöm!

KRISZTINA Megalázást sose tudtam elviselni. PETRAY Az

enyém voltál, az enyém leszel! Aranyba foglallak ! Talpig

aranyba!

KRISZTINA A feleséged pénzén?

PETRAY Örültebben kívántalak, mint valaha!

KRISZTINA Undorodom téled!

PETRAY Nem igaz!

KRISZTINA Szégyellek, érted? Ha eszembe jut az a báli
éjszaka, sikoltok a szégyentől, sűrölőkefével dörzsölném le
a bőrömről az érintéseted!

PETRAY Hazudsz!

KRISZTINA Undort nem lehet hazudni. Kiveri az embert, akár

a csalánkiütést!

PETRAY Te ... én mindenre képes vagyok! Koldussá teszlek.

Elperelem az örökségedet ...

KRISZTINA Bátyád mindenét rám hagyta!

PETRAY A ház anyám után engem illet ! írásom van róla!

KRISZTINA Mikor fabrikáltad?

PETRAY Nekem lesz kitartásom a pereskedéshez, akár éveig is.

KRISZTINA Persze, hiszen pénzeszsákon hálsz!
PETRAY Téged tönkretesznek a költségek. KRISZTINA Mellettem az igazság!

PETRAY Mellettem viszont a hatalom. Az a jó, hatalmas magyar vármegye.

KRISZTINA *(sikolt)* Most aztán takarodj! Nem tudok veled közös levegőt szívnii!

Petray át akarja ölelni. Krisztina kitépi magát, kirohan, eltűnik

PETRAY *(utánafut)* Krisztina! Krisztina!

FIGURÁS *(előlép a háttérből)* Hát ez az előzmény. És most bevallok valamit. *(A nézőtér felé súgja)* Szerelmes vagyok Krisztinába. De ez maradjon köztünk, ezerhatszáz szem közt. Ó sose fogja megtudni. Mind-végig, soha. Nicsak, Ráby uraság!

RÁBY *(jobbról jön, nézelődik)* Mi az, Figurás, mindenütt beléd botlom?

FIGURÁS Német kollégák játszanak itt Pesten, a Rondellában. Meglátogatom őket.

RÁBY Merre lehet a megyeháza?

FIGURÁS Menjen csak végig azon a hosszú utcán *(a háttér felé mutat)*, aztán forduljon balra, és szemben találja. A főjegyző úr ott is lakik, az emeleten.

RÁBY Honnan tudod, hogy hozzá megyek? Felbéreltek, hogy utánam szaglásszál?

FIGURÁS *(kiborul)* Kikérem magamnak! *(Erőt vesz magán)* Vegye tudomásul az úr: én minden jövőhitű ember hivatalból kirendelt védője vagyok!

RÁBY *(önkéntelenül)* Hát ez nem normális!

FIGURÁS *(már megint mókázva)* Hála istennek. Külön-ben miből élnék?

RÁBY No jó, isten áldjon. *(Hátramegy, eltűnik)*

Változik a helyszín: hivatali szoba, egyik falán feszület. Az „Ablakon” túl a korabeli Buda látképe

FIGURÁS *(dohog)* Honnan tudom! Azt is tudom, hogy Tárhalmy főjegyző az apja legjobb barátja volt. *(El)*

FŐJEGYZŐ *(belép a szobába, nyomában Ráby)* Örülök, hogy felkerestél, édes öcsém. Én mindenkor nagyon szerettelek, szép tehetségedet korán felismertem. Ha-nem most azt mondom: ha azon az úton haladsz elő-re, amelyen elindultál, itt fogsz megrohadni Pest vár-megye tömlöcében! És én egy ujjamat se fogom ki-nyújthatni, hogy megszabadítsalak!

RÁBY Azért, mert a nép barátja vagyok?

FŐJEGYZŐ De a nemzetnek ellensége!

RÁBY Hát nem a nép a nemzet?

FŐJEGYZŐ Nem! A nemzet a nemesi Karok és Rendek!

RÁBY A kor meg nem áll ott, ahová a magyar közép-kori alkotmány behelyezkedett. Az idő társadalmi igazságot, jobb közigazgatást, jobb közoktatást köve-tel.

FŐJEGYZŐ De mindezt nem lehet hatalmi szóval megteremteni! Nem érti meg nálunk József császár ideáit senki!

RÁBY Mikor Jézus elkezdte a maga tanait hirdetni, csak tizenkét ember volt, aki megértette, abból is egy áruló lett. Ha Jézus akkor visszaretten a nép értetlenségétől, a farizeusok haragjától és a bizonyos Golgotától — hová lett volna a szeretet vallása?

FŐJEGYZŐ Éppen jó példát hoztál fel: a Jézust. Ő az egész világ Messiása lett, de saját nemzetét semmivé tette. Az ő győzelmével Izraelnek nem volt többé a Kánaánban maradása. Érted-e a párhuzamot? József császár doktrínái lehet, hogy új órát fognak alkotni az emberiség számára, de az ősi hagyományú magyar nemzetet tönkreteszik.

RÁBY A kérdés tehát csak az, mire van nagyobb szüksége a jövődönék: arra-e, hogy legyen egy ősi hagyományú magyar nemzet, vagy arra, hogy legyen nép-szabadság?

FŐJEGYZŐ *(kezet nyújt)* Ez tiszta kérdés volt. Becsülöm benned az őszinteséget.

RÁBY *(elneveti magát)* De hát én, kedves urambátyám, kisujjammal se jöttem érinteni ősi alkotmányunkat. Egész misszióm abban áll, hogy megorvosoltassak bi-

zonyos visszaéléseket, amelyeket a kincstári uradalomban követtek el.

FŐJEGYZŐ De ki bizta ezt rád?

RÁBY Először a császár, másodsor a nyomorgatott nép maga. FŐJEGYZŐ Itt a hiba. Egyiküknek sincs joga neked megbízást adni. Ez a jog csakis a vármegyét illeti meg.

RÁBY És ha a megye rosszul él vele? Mert a saját hivatalnokai is bűnrészesek a népnymorgatásban.

FŐJEGYZŐ Nem titok. Tisztviselőink egy része cinkosságba keveredett a népnymorgatókkal, vesztegetések vagy sógorság-komaság révén. A legelső tisztújítási gyűlésen én magam leszek az, ki vétkeiket a Karok és Rendek színe előtt szemükre fogom hányni. De ki az oka, ha nincs mód alkotmányos tisztújításra, mert a császár nem hívja össze az országgyűlést? Addig pedig ezek a tisztviselők a mi választottjaink, és in-kább eltűrjük őket a hét főbűnnel terheltén, mint-sem hogy a koronázatlan király kinevezett hivatalnokokkal töltsé be a helyüket. Ezért abban a munkában, amit elkezdte, ebben az országban senki, de senki segítségére ne számítsál. Mindenkit ellenségednek tekintésél.

RÁBY *(nyugodtan)* Az is segítség, hogy megtudtam, csak egy emberben bizhatom.

FŐJEGYZŐ *(gúnyosan)* Ki az? A császár?

RÁBY Saját magam.

FŐJEGYZŐ *(hirtelen magához öleli)* Szegény fiú! *(El-tolja magától)* Isten veled! Bár sohase látnálak többé! *(Mióttán Ráby meghajolt és elment, a feszülethez lép. Figurás szövege alatt lehajtott fejjel, összekulcsolt kézzel áll, aztán keresztet vet, és kimegy)*

FIGURÁS *(kivülről nézi)* Való igaz, nincs a politikának galádabb törvétese, mint mikor szoros körbe zár önzetlen hitvallókat számító kufárokkal. És a tiszta kéz fogni kényszerül a szennyest, különben megszakad a büvös lánc. Jézus Máriám, ez áforizma volt! Bocsánat, és gyerünk át Budára, a körzeti biztos rezidenciájára. Egy kis történelmi lecke: II. József Magyar-országot közigazgatásilag tíz körzetre osztotta fel. Mindenik élén „Districtualis commissarius” állt. Egy-egy komisszárius alá több megye tartozott. Pest megye komisszáriusa volt a leghatalmasabb úr. Egyébként Ráby régi ismerőse még a közös, bécsi diákság idejéből.

Közben háttérváltozás: barokkosan díszes kis helyiség, inkább női budoárnak, mint férfiszobának látszik. Figurás eltűnik

KOMISSZÁRIUS *(belép, nyomában Ráby és a fodrász, aki két széklet és asztalkát hoz)* Gyere csak, bruderkám, mindjárt készen leszek, és szolgálatodra állok. *(Nyomatványt nyújt feléje, amit magával hozott)* Addig mulasd magad ezzel a lektúrral. *(A továbbiak alatt álarcot tart az arca elé, mert a fodrász a parókáját püderezi)*

RÁBY *(könnyedén)* Wucherer legújabb pamfletje? Valamennyit ismerem. Ott hevernek a Burgban minden íróasztalon.

KOMISSZÁRIUS És a császár nem haragszik érte? Hiszen szörnyűség, hogy az a bitang miket firkál össze róla!

RÁBY Sőt, maga hozhatja fel a pamfleteket, és jókat nevet rajtuk.

KOMISSZÁRIUS Másutt a kiadót legalábbis kerékbe törnék.

RÁBY József okosabbat talált ki. Wucherer a pamfletjeit harminc krajcárért árusítja, és házakat vásárolt a nyereségen. Legújabbban a császár minden füzetet utánanyomat, és nyolc krajcárért vesztegeti. Wucherer példányai mind a nyakán maradnak, a császár pedig a begyült pénzt kiosztja a szegényeknek.

KOMISSZÁRIUS Nem éppen uralkodói ötlet.

A fodrász közben végez és kimegy

RÁBY *(szemmel követi)* A császárnak sok ilyen plebejus ötlete van. *(Amint egyedül maradtak, más hangon)* Az a megbízásom, hogy a szentendrei kamarai uradalomban elkövetett visszaélések kiderítését szorgalmazzam.

KOMISSZÁRIUS *(kölnivizet tölt a tenyerébe)* Átkozottul unni fogod magad abban a sárfészekben. Meséj egy kicsit Bécsről. Mercurt, a szemfényvesztőt hányszor nézted meg?

RÁBY Bizony, énnekem most másfajta szemfényvesztőkkel van bajom, akik a szegény nép tarsolyából tüntetik el a pénzt.

KOMISSZÁRIUS Ördög vigye a parasztjaidat! Hát a Grabenen lornyettirozzatok-e még a szép hölgyeket? RÁBY *(feszesen)* Kérem, méltóságos districtualis commissarius úr, kegyeskedjék az én szentendrei ügyemnek az előterjesztését meghallgatni.

KOMISSZÁRIUS Hiszen hallgatom, barátom, csupa fül vagyok. Hogy annyit kizsarloztak a szegény néptől? Halatlan! Adjak ki ordrét, hogy a szentendrei tanács bocsássa rendelkezésedre összes iratait?

RÁBY Ehhez nem kell ordrét. Háztulajdonos vagyok Szentendrén, számonkérésre jogosult nemesember.

KOMISSZÁRIUS De most már színházbamenetel ideje van. Pesten, a Rondellában játszik egy német trupp. Nem sokat érnek. Persze azért különbe, mint az a malacbanda, amely a szentendrei csonkatoronyban szórakoztatja a pögárokat.

FIGURÁS *(hirtelen előresiet oldalra. Fenyegetőn)* Na-na! *(Mostantól ott marad)*

KOMISSZÁRIUS Páholyomból rendre gukkerezheted a pesti szépeket.

RÁBY Köszönöm, de haza kell sietnem és megírni tudósításomat a császárnak.

KOMISSZÁRIUS *Ne irkálj te Bécsbe! No, ha nincs kedved a színházhoz, legalább kísérj el a Duna-partig.*

FIGURÁS „Ne irkálj te Bécsbe.” Ráby a hibás, hogy a baráti tanácsot elengedte a füle mellett. Mégis hazament irkálni. Menjünk mi is Szentendrére?

Háttér virágokkal, gyümölcsfákkal teli kert

Ez itt Krisztina kertje. *(A háttérből padot hoz elő, leteszi a kertháttér elé)* Ide fog ülni a kedves. *(Meg-cirógatja a támlát)* Itt fogja pihentetni azt a szép ma-kacs fejét. *(Végigsimít az ülőkén)* Itt pedig . . . *(Zavarba jön)* Szóval itt fog ülni.

KRISZTINA *(jön a kertből)* Köszönöm, Figurás, hogy kitétted a kispadot. Fülledt a levegő.

FIGURÁS Locsoltam is a kertben.

KRISZTINA Nézz be a konyhába, maradt délről csirke-comb.

FIGURÁS Nem azért iparkodom . . .

KRISZTINA Tudom, de hát ti, komédiások nem dűskáltak földi javakban. Pedig ti hordoztatok városról városra, mint piszlakoló mécsset, a mi szegény, szép magyar nyelvünket.

FIGURÁS *(halkan)* Jön valaki. *(Hirtelen lehajlik, megcsókolja Krisztina kezét, besiet a kertbe, eltűnik)* KRISZTINA *(kifelé tekint)* Ráby uraság. *(Gyorsan feláll, elfelé indulna)*

RÁBY *(besiet)* Kérem, Krisztina, maradjon.

KRISZTINA *(tartózkodón)* Későre jár.

RÁBY Hallgasson meg, a peréről van szó.

KRISZTINA Tudtommal nem bíztam meg képviselőmmel.

RÁBY Bocsánat, hogy mégis utánaéztem. Sajnos, rosszul áll. Az ellenfél hatalmas támogatókra számíthat. KRISZTINA *(gúnyosan)* Ezt ő hazudja.

RÁBY Laskóy táblabíró a felesége nagybátyja. KRISZTINA *(ellenségesen)* A mi táblabíráink csak Justitiával tartják a rokonságot. Ha már ellefejtette volna az úr, ott Bécsben.

RÁBY Az árkangyalok közt is akadt Lucifer. KRISZTINA Fogja rövidebbre a mondandóját.

RÁBY Adj fel ezt a házat, Krisztina. Az egész örökséget. *Úgyis odavész.*

KRISZTINA Jó tanács! Ezentúl szabad ég alatt háljak? Kő a párnám, jó nagy lapulevél a paplanom? RÁBY Jöjjön hozzám feleségül.

KRISZTINA *(meglepetésében hirtelen leül)* Mondja, mit szed elmebaj ellen?

RÁBY *(zavartan)* Igaza van, képtelenség, hogy így megrohanom. De én nem tudom, hogy kell egy asszonyt szép szavakkal megkörnyékezni. Udvarolgatásra sose volt időm. Szerelmes se voltam még úgy istenigazából. De mikor magát megláttam, rögtön tudtam, hogy

maga az, akit nekem teremtett a teremtő. A nagy egyes szám, ha érti, hogyan gondolom. *(Zavartan nevet)* 2s hogy lássa, milyen őszinte vagyok : éppen idejében találkoztunk. Ugyanis sürgősen meg kell házasodnom.

KRISZTINA *(csipősen)* Csak nem állapotos az úr? RÁBY *(egyre nagyobb zavarban)* Megérdemlem, hogy csüföt űz belőlem. Mamlasz vagyok! Szolgáljon mentésemre, hogy ez a vallomás a szerelmi szűzbeszédem.

KRISZTINA Együtt van már a feljelentés anyaga? RÁBY Miféle feljelentésé?

KRISZTINA Kár tiltakozni, jó dolog az. A kiszaglászott összeg egyharmada a feljelentőé.

RÁBY *(felhördül)* Azt képzeli, pénzért jöttem ide vizsgálódni?

KRISZTINA Ha csupán a bugrisok kis csalásait szellőztetné, hagyján! De csak a vak nem látja, hogy egyben a vármegye becsületét is be akarja sározni! A magyar becsület!

RÁBY *(felindultan)* Én a közélet tisztaságáért szállok harcba!

KRISZTINA Mind ezt szajkózzák, mind, mind . . .

RÁBY *(kiált)* Ki az a mind?!

KRISZTINA *(szinte köpi a szót)* A spiclik!

RÁBY Spicli vagyok a maga szemében?

KRISZTINA Hát nem is férjjelelt!

Egy pillanatig gyűlölködve néznek farkasszemet

RÁBY *(nagy nehezen erőt vesz magán. Tompán)* Kár, Krisztina. Kár. Ezt sose lehet jót tenni.

KRISZTINA *(élesen)* Ki akarná?

RÁBY Jöhet idő, mikor belátja, hogy igazságtalan volt De ezt akkor sem . . . soha, semmivel se lehet jót tenni. *(Sarkon fordul, és elmegy)*

KRISZTINA *(zavartan néz utána, bizonytalanul ismétli)* Spicli.

FIGURÁS *(előjön, csendesen)* Nem kellett volna.

KRISZTINA *(felcsattan)* Hallgatóztál?

FIGURÁS Süket nem vagyok. Kiáltoztak.

KRISZTINA *(hirtelen kitör)* Gyűlölöm a férfiakat! Szemét mind, valamennyi ! Csak pénz, pénz kell nekik, az asszony ráadás!

FIGURÁS *(hízelegve)* De engem csak nem gyűlöl a nemzetes asszony?

KRISZTINA *(bosszúsan)* Ugyan, téged ki tekint férfi-nak! *(Besiet a kertbe, eltűnik)*

FIGURÁS *(keservesen)* Kár volt ezt az asszonyt kitálatnom. Vagy hogy is van ez? ! Ne komplikáljuk. Lásuk, Ráby úr hogyan nyalogatja sebeit.

Változás. Ráby házának udvara

(Beköszön) Adjon isten, nagy jó uram!

RÁBY *(megjelenik)* Mondd, ti sose próbáltok, sose játszottok, hogy egész nap a városban csellengesz?

FIGURÁS *(nagyképűsködik)* Magas művészetből, magas irodalomból ki él meg Magyarországon? Nappal a társulatnak egyik fele a kisbíró szőlőjét kapálja, a másik Krisztina nemzetes asszony udvarát sepregeti. Az jó asszony, pártolja a magyar literatúrát! *(Úgy tesz, mintha nem vette volna észre Ráby indulatos gesztusát)* Jegyet hoztam a ma esti előadásra.

RÁBY Van is kedvem komédiát nézni!

FIGURÁS Pedig az én számom különösen érdekes. Címe: szajkosár. Bizonyos város lakosságát személyesítem meg benne.

RÁBY Egyedül?

FIGURÁS A tenger vizéből egy korty éppen olyan sós, mint az egész. Hadd adjak belőle ízelítőt.

RÁBY *(kezd figyelni)* Nosza.

FIGURÁS A partnerem helyett, aki nincs jelen, tessék megkérdezni, mi a véleményem bizonyos város vezetőségéről.

RÁBY Kérdeztem.

FIGURÁS *(kiált)* Igaz emberek! *(Gyorsan előveszi és felteszi a szajkosarat. Azon keresztül fojtottan)* Gazemberek. *(Leveszi)* Most tessék kérdezni : Más városvezetést akarnátok?

RÁBY Kérdeztem.

FIGURÁS *(kiált)* Jaj, dehogy! *(Felteszi a szajkosarat, azon keresztül fojtottan)* Jaj, de hogy!!!

RÁBY Ezt a szajkosártrükköt te eszelted ki?

FIGURÁS Loptam. Egy régi komédiából.

RÁBY Ki írta?

FIGURÁS A szerzőre már senki sem emlékszik. Én is csak a darab címére: „Új isten Thébában.”

RÁBY Hogy mersz így mókázni?

FIGURÁS Ha zsindeles a háztető, inkább cigánykereket hányok. De hát a városi urak nem járnak hozzánk, a csonkatoronyba.

RÁBY (*elgondolkodva*) Itt valóban mindenki szájkosarat visel. Gyerekkori pajtásokkal találkozom az utcán. Megörülök, kérdelem, hogy vagy. Mind azt feleli : köszönöm, jól, és iszkol elfelé, hogy ne kelljen beszélgetni. Sokan el is tűntek. Az öreg Sajtósnét, aki kis-diák koromban annyiszor kínált madártejtel, hiába kerestem. Tán nem is él már?

FIGURÁS Él biz az. Vasárnaponként ott láthatja az úr a templomajtóban koldulni.

RÁBY Hisz olyan jómódú asszony volt!

FIGURÁS Más, egykor jómódúak is vele együtt koldulnak.

RÁBY De hát mi ennek az oka?

FIGURÁS A porciós könyv. A parasztok az arányos adózást nevezik „porciónak”. A magisztrátus úgy veti ki, ahogy kedve tartja. Aki sokat fizet — neki —, az rém keveset a kincstárnak. Aki keveset — neki, az rém sokat a kincstárnak. Érti, ugye?

RÁBY Bár láthatnék ilyen porciós könyvet!

FIGURÁS Hozok én akár negyvenet is. Bennem bízik a nép.

(*Kifelé el*) Most eltűnök, mert notárius uram jön. (El)

NOTÁRIUS (*Rábyval együtt lép be, aki elébe sietett. Mondat közben*) ...egyszóval bíró uram küldött. Ő maga jött volna, de rác anyanyelvű lévén, én vagyok az ő magyar szája.

RÁBY És mi járatban, notárius uram?

NOTÁRIUS Kényes ügyben. (*Majdnem súgva*) Ráby uram, kegyelmedet rútul becsapták.

RÁBY Kicsoda?

NOTÁRIUS Az a részeges Neszmélyi, akitől ezt a házat meg a telket vásárolta. Megnéztük a szerződést. Sokkal többet fizetett érte, mint amennyit a mi becslésünk szerint megér.

RÁBY (*értetlenül*) De hisz olcsó vétel volt!

NOTÁRIUS (*szigorúan*) Túlfizette ! Háromezer arannyal !

RÁBY Háromezer arannyal?!

NOTÁRIUS Szentendre előjárósága nem hagyhatja magán száradni, hogy egy előkelő urat, aki megtisztel bennünket jelenlétével, itt nálunk lóvá tettek! Ezért a magisztrátus úgy határozott, hogy saját tartalékából megtéríti kegyelmed kárát ! (*Pénzes zacskót nyújt feléje*) Itt van, elhoztam!

RÁBY (*merőn nézi*) Szokatlan határozat, nem gondolja?

NOTÁRIUS Nálunk megszokott. (*Nyomatékkal*) Mi ugyanis nagyon kényesek vagyunk a becsületünkre. Mindent elkövetünk, hogy tisztán megőrizhessük. Ezért mindenre készek vagyunk. Nyugodalmass jó éj-szakát kívánok. (*Kézfogás közben Ráby tenyerébe csúsztatja az erszényt és el*)

Figurás visszajön, és merőn nézi Rábyt, aki tenyerén latolgatja az erszényt

RÁBY Fogd ezt a pénzt, Figurás, és osszad háromfelé. Egyharmadát vidd el a plébánosnak, másikat a kálvinista tiszteletesnek, harmadikat a pópának. Vasárnap, prédikáció után olvassák fel minden templomban, hogy a császár kegyelmes utasítása értelmében ama háromezer aranyak, amelyek a város „becsületés” tanácsa által Ráby Mátyás kamarás úrnak jótékony célra átadattak, felosztásra kerülnek a legszegényebb rászorulóknak, öregek és betegek között.

FIGURÁS (*boldogan*) Szárnyaim nőttek ! Repülök ! Csak azt kérem, hogy ezentúl inkább éjnek évadján járhas-

sak ide. Nem szeretnék kontrabontos hírbe keveredni.

RÁBY Ki a kontrabontos?

FIGURÁS Hát . . . aki kontrabontot csinál. Azt, amit mi ketten. Érti már az úr?! (*Hirtelen teljes sötétség. Rögtön beledől*) Hé, ki mondta, hogy generálsötét kell? Holdsugarat kérek, szerenádroz.

Sötét háttér, egyetlen fejjép Figuráson. Gitárkísérettel énekelni kezd. A második strófája alatt lassú világoso-

dás. A háttér közben átrendeződött: Krisztina kertje, előtte pad. A világítás: holdfényes éjszaka

Virágének

Szívemen

szerelem:

gyönyörű

hatalom!

Süvegem

leveszem,

magamat

megadom!

Virág, csakugyan válnunk kellene végleg?

Virág, búcsúzó szokat mondani néked?

Virág, szemedén könnyek gyöngyei gyűlnek —

baljós felleg beborítja napunkat, egünket.

Virág, igazán többé már sose látlak?

Téged ezután nem hív senki virágnak?

Ámbár végzetted végleg messzire vethet —

Virág, amíg élek, érted égve szeretlek!

KRISZTINA (*előrejön*) Mit danászol itt, Figurás? FIGURÁS Egy bánatos férfi panaszát, akit egy szívte-

len asszony kegyetlenül megbántott. Sose bocsátja

meg neki, soha, soha.

KRISZTINA (*felfortyan*) Rábyt jöttél képviselni?! FIGURÁS

Ugyan már ! Ezt az éneket még igric déd-

apámtól örököltém. Lám, mert az asszonyok minden-

kor szívtelenek voltak.

KRISZTINA Nagy kujon vagy te, Figurás.

FIGURÁS Ráby urat pedig messze elkerülöm. Bolond ember az! Látott már a nemzetes asszony olyan kelekótyát, aki úgy irtózik a pénztől, mint a pestistől? Azzal a háromezer arannyal is mit csinált ... Mikor idetelepült, a baromfiudvara egyszer csak tele lett libával, pulykával. Az mind úgy repült le az égből. Télire való tizenkét öl fa is került valahonnan, meg két hordó finom bor. Biztos magától gördült le a pincéjébe.

KRISZTINA Legalább ehetett-ihatott kedvére. FIGURÁS

Ördögöt. Mind feletette, felitatta a koldusokkal. Az ilyen

embertől menekülni kell.

KRISZTINA Mit akarhat valójában?

FIGURÁS (*hangot vált*) Augias istállóját tisztára seperni. De

nem tollseprűvel!

KRISZTINA (*keményen*) Azt beszélik: a császár parancsára.

FIGURÁS Vajon ki szolgálja jobban Hungária asszonyságot, aki elkendőzi az arcára fröccsent szennyet, vagy aki segít azt letörölgetni? (*Már megint mókázik*) De már engedelmet, büdös egy munka ez. Azért is iszkolok el Ráby uram közeléből, mert nem bírom az egérszagot.

KRISZTINA Egérszag?

FIGURÁS Az a sok hivatalos papiros bűzlük tőle, amit Ráby úr tíz évre visszamenőleg vizsgálgat egy választott bizottsággal együtt. Huncut, aki eligazodik az el-számolásokon : mind csupa kivakarás, néhol egész lapok kivágva, mások odacsirizelve. Ahol meg a legérdekesebb a textus, ott kirágtá a patkány.

KRISZTINA (*nehézen emészt meg a hallottakat*) Most aztán előadhatja Ráby uram a vádjait. Hallom, ki-szállt a megyei vizsgálóbizottság, maga a districtualis comissarius elnököl. Az majd kideríti az igazságot. Mért vágsz fancsali képet? Már a körzeti biztost is lesajnálsz?

FIGURÁS ó, az derék ember. Csak egy a baj : a császár

nevezte ki.

KRISZTINA Noked mért baj ez?

FIGURÁS Neki baj. Folyton bizonyítania kell, hogy ő azért jó

magyar ember maradt.

KRISZTINA (*haragosan*) Elegem volt belőled! (*Be a a kertbe, és eltűnik*)

FIGURÁS (*szövege közben változás a prefektus házában tornácra*) Öméltósága most is a prefektusnál kellekmedik!

Prefektus csibukot pőfékelve kilép a tornácra, vele Komisszárius, aki burnótot szippant, és tüszent

Persze Laskóy táblabíró uram se mulasztana el világerő sem egy jó vacsorát.

A nevezett pipázva megjelenik a tornácon

Nicsak, Rábyt is ideédesgették! Ő is

megjelenik

PREFEKTUS (kiszól) Székeket ide! Jólesik a friss levegő estebéd után.

RÁBY Mindjárt rátérhetnénk ..

PREFEKTUS Hivatalos ügyekre? Ejtőzés közben?

KOMISSZÁRIUS (nevet) Szó se lehet róla !

LASKÓY (a hasát tapogatja) Hej, de belaktam azzal a finom malacpecsenyével! Csak az a baj, hogy (szaval) „gondolkodik mostan a malac magába, emberbe került-e avagy csak kutyába, ha kutyába került, víz lastyog nyomába, ha emberbe került, bor csurran utána”.

PREFEKTUS Táblabíró uramnak igaza van ! Bort ide, emberek !

Poharazgatás

RÁBY Köszönöm, én nem iszom.

KOMISSZÁRIUS Tudod-e, bruderkám, ki a legunalmasabb ember? A megrögzött puritán. (Laskóyhoz) Hal-lom, a Göngyöm Miska már megint színre lépett. Két lókupecet inkomodált.

RÁBY Betyár az a Göngyöm Miska?

PREFEKTUS Űgy hírlík, nappal a birtokán urizál, csak éjszaka őlt rablómaszkát. Lévéen nemesember.

KOMISSZÁRIUS Hozzá gentleman. Szegényeket sose at-

takíroz. Csak gazdagok zsebét evakuálja.

RÁBY Akkor becsületesebb, mint a szentendrei tanács.

KOMISSZÁRIUS (felsőhajt) Mégis ide konkludálunk.

Hát jó, bruderkám, rukkolj ki a mondókáddal. Ne zse-
nirozzon, ha mi közben a szóló levével delectáljuk
magunkat.

RÁBY Nem akarom az urakat már tudott dolgokkal utatni.

A bizottság szerint a szentendrei tanács könyvvitele áttekinthetetlen. És miért csak tolmács-csal olvasható?

PREFEKTUS Mert a tanácsstagok többsége rác. LASKÓY
(nevetve) Jót mondtok erről egyszer a bíró-

juk: „Az urak azért tárgyalják a hivatalos ügyeket
diákuul, hogy mi ne értsük meg, mi azért rácul, hogy
az urak ne értsék meg.”

PREFEKTUS (gúnyosan) Most jobb lesz, hogy a csá-
szár előírta : ezentúl német a hivatalos nyelv!

LASKÓY Magyar ember ezt nem akceptálhatja. RÁBY
Lenne inkább magyar?

LASKÓY Dehogya ! Otromba parasztnyelv a miénk. Ju-
riscicus distinctiókra totál alkalmatlan.

RÁBY De hisz anyanyelvünk!

LASKÓY A latin viszont atyanyelvünk. Nemesek nyelve,
férfinyelv. Aljanév és fehérnép fülének nem való. RÁBY
Eltértünk a tárgytól.

LASKÓY Ne vedd zokon, öcsémuram, de túlságosan sok
mihaszna koldussal tartasz relációt. Félő, hogy félre-
informálnak.

RÁBY Én csak a saját két szememnek hiszek. Annak pedig
van mit látni, ha nem is az összemaszatolt aktákban.
Jártam az ispotályban. Boldogult királyasszonyunk, Mária
Terézia, tizenhatszáz forintot hagyott rá, hogy a
rászorulók emberséges ellátásban részesüljenek. De
majdnem üresen áll. A szegény betegek inkább
hazaszökdösnek, mint hogy éhen vesszenek.

PREFEKTUS Pedig a nyavalyásoknak semmi se olyan üdvös,
mint a szigorú diéta. Haspókok nem gyógyul-hatnak.

KOMISSZÁRIUS Bagatell ügy.

RÁBY Az üzbégiek két év előtt negyven házzámra le-égtek. A
császár elengedett annyit az árendából, amennyit az
elpusztult házak porciója kitesz. Mégis-csak üszkös
romokat láttam ott.

PREFEKTUS Mert az üzbégiek foga nem fülük az épít-
kezéshez.

RÁBY Bezzeg a tanácsbeliek csinos portái gombamód nőnek
ki a földből.

KOMISSZÁRIUS Hagyjátok abba. Bagatell ügyek.

PREFEKTUS (haragosan) Hát én expressis verbis meg-
mondom : semmi közöm hozzá, hogy a szentendrei
magisztrátus miként hajtja be a kincstár által kivetett
árendát ! Nem mondom, akadhat szabálytalanság.

Némely hivatalbelinek fekete a körme. De én kapirgáljam ki
alóla a koszt? Amíg a kincstárat károsodás nem éri, én be
nem avatkozom !

RÁBY És a fakérdés?

KOMISSZÁRIUS Hát az meg mi a szösz?

RÁBY A kamarai erdőben a városi tanács példátlan
pusztítást végez. A szegény népnek száraz gallyat szedni is
tilos, de az előljárók halomra vágatják a fát. Száz meg száz
ölével hordják Pestre. Maguk terjesztik, hogy megyei
tisztviselők vesztegetésére.

KOMISSZÁRIUS (felugrik) Meggondoltad, mit beszélsz?

PREFEKTUS (gyorsan vált) Hű, ha ez igaz, bizony a
kincstárt károsítják ! Sürgősen intézkedni kell ! RÁBY
Gondoltam, urambátyám, hogy egyet fog érteni az
eljárásommal. Megkértem a városi inzellért, hogy holnap
délelőtt mérje fel az irtásokat. Egy erdőt mégse lehet úgy
kiradírozni, mint az aktákat.

Az utolsó mondatok alatt zavaros zaj hallatszik be kintről,
majd a háttér vörös fénybe borul

FIGURÁS (berohan, kiáltva) Ég az erdő!

Félreverik a harangokat

PREFEKTUS (a tornácról bekiált) Emberek! Oltáshoz!

A színen fejvesztett emberek szaladgálása kezdődik, a láрма
fokozódik. Kiáltások: Tűz, tűz! Lajtot, vedret hamar! Vedreket!
Vizet!

NÓTÁRIUS (berohan) Prefektus uram, baj van! A város
egyetlen vízfordó lajtjának a szekeréből hiányzik egy
hátsó kerék! Várni kell, míg újat kalapálnak össze!

RÁBY (az előtérben, keserűen) Addig éppen leég a terhelő
bizonyíték!

KOMISSZÁRIUS (rátámad) Látod, milyen vagy? ! Ha nem jut
eszedbe az az átkozott fakérdés, nem gyűjtjük fel az erdőt!

Sötét, fény csak Figuráson

FIGURÁS Hogy Ráby ezek után felrohant Bécsbe, az szent!
Csak titokban találkozhatott a császárral. (Fülel) Bár
hallhatnám, mit mond neki József ! Ugyan mért ne
hallhatnám? Mire való az időmagnóm? (Kis készüléket vesz
elő, előre-hátra igazgatva „keresi” a hangot, torz
mondattöredékek hallatszanak, majd) No végre, itt van !

JÓZSEF (hangja) Folytassa a vizsgálódást, Ráby. De amíg
nincs a kezében a cáfolhatatlan bizonyíték, én-rám ne
hivatkozzék ! Nem találkoztunk !

FIGURÁS Hű, a kutyafáját. (Becsukja a könyvet) A
nyergesújfalusi gyorsparaszt egy nap alatt repíthette fel
Rábyt Bécsbe, egy nap az út vissza, egy napnál többet ott
sem időzhetett. Lám, már jön is.

RÁBY (a sötétből közeledik) Mi az, Figurás, csak nem engem
vársz itt az országon?

FIGURÁS De bizony kegyelmedet. A háza táját meg nem
közelíteném a viláért sem!

RÁBY Tán rablóvezér lett belőlem az elmúlt három nap
alatt?!

FIGURÁS Ni, hogy eltalálta! Tanú van rá, hogy kegyelmed a
Göngyöm Miska, és harmadnapja kirabolta a gödöllői
erdőben a Rotheisel zsidót.

RÁBY Unom az izetlen tréfáidat!

FIGURÁS Nem tréfa ! Már össze is hívták a statáriális
bírószakot!

RÁBY Mindenki megbolondult?!

FIGURÁS Vagy nagyon is megokosodott. Sebaj, kegyelmed
könnyen kivághatja magát: csak felmutatja az alibit, hogy
hol járt három napig. Azt mondta, vadászni megy egy
barátja birtokára, ugye? Tán még azt a barátot is ide lehet
hívni tanúnak. Vagy nem lehet? Ni, hogy elpirult.

RÁBY Csak nem védekezem ilyen eszevesztett vád el-len?
Megidéztem Rotheisel Ábrahámot. Ó majd tanúsítja, hogy
nem raboltam ki.

FIGURÁS Azám, de a zsidó tanúbizonyága magyar tör-
vény szerint csak akkor érvényes, ha megesküszik rá. RÁBY
Hát aztán? Ábrahám meg fog esküdni.

FIGURÁS Az olyan nap, amelyen egy zsidó esküt tesz a törvényszék előtt, gyász és siralomnap az egész község számára.

Távoli kórus indul, zsidó gyásznének. Lassan erősödik

A törvényesen előírt zsidó esküforma csupa önelátkozás. De a legsúlyosabb az utolsó mondat: „Tegyen semmivé engem Adonáj, ha az én esküm nem igazi!” Mert egyéb vétkekért csak harmad-negyediziglen áll bosszút az isten. De az ő nevének megszenteltelenítője ellen ezrediziglen ! Egész házanépét, de még a hitközségét is átok sújtja!

A karének közben felerősödött

Azért sír, jajgat most Szentendre egész zsidósága, mert amint megtudta Ábrahám, mivel vádolják kegyelmedet, maga jelentkezett mentő tanúnak!

A karének magasra felcsap, tömeg árasztja el a színt, háttal a nézőknek. Ezalatt a háttérben hosszú asztalt állítottak fel a bíróság számára. Laskóy táblabíró elnököl, mellette a Prefektus, a Nótárius és — rendezés szerint — néhány néma szereplő, írnokok stb. A szín teljesen kivilágosodik

FŐJEGYZŐ (kintről jön Petrayval. Fojtottan) Szégyenletes kutyakomédia. Mire való?

PETRAY A besűgöt le kell leplezni, ki kell füstölteni Szentendréről.

Leülnek az asztal két végén. A tömeg utat nyit Rábynak

LASKÓY (Rábyhoz) Neve?

RÁBY Nemes Rábai és Murai Ráby Mátyás. Urambátyám csak akkor ismer meg, ha borospalackok sorakoznak köztünk az asztalon?

LASKÓY Rendreutasítom!

FŐJEGYZŐ Statárium van ! Javasolom a formaságok mellőzését.

LASKÓY A vád képviselője Petray főszolgabíró úr!

PETRAY (feláll) Nemes Ráby Mátyás azzal vádoltatik, hogy folyó hó hetedikén éjszaka rablónak öltözve fő-be vágta és kifosztotta Rotheisel Ábrahámot. Indicumok : amikor Ráby ezen a vidéken letelepedett — mely idejövételének okát senki sem gyanítja —, ugyanakkor kezdődött a Göngyöm Miskának nevezett rabló garázdálkodása. Ráby Mátyás szüleitől nem örökölt jelentős vagyont, mégis nagy pénzen házat, telket vásárolt. Ez a gyanút megerősíti. Végezetül: Rotheisel kocsisa a rablóban felismerte Ráby Mátyást.

LASKÓY Kíván-e az inculpatus az alibi — igazolás előjogával élni?

RÁBY Nem! Kérem a bizonyítékokat.

LASKÓY Vezessék be az elsőrendű tanút!

Kocsist bevezetik

Neve?

KOCSIS Paprika Péter, instállom.

LASKÓY Kénd a Rotheisel Ábrahám kocsisa?

KOCSIS Nem, a nótárius uré.

Zavart mozgás

Csak kölcsönadott a zsidónak, mert annak a kocsisa sárgaságba esett.

LASKÓY Ráismer a vele szemben állóban a rablóra, aki Rotheiselt a gödöllői erdőben leütötte?

KOCSIS (nagy hangon) Hogyne ismernék rá ! Szakasztott ugyanez. Csakhogy akkor feketé hamis haj volt a fején, és kunkora bajuszt ragasztott az orra alá. De mindjárt megismertem, hogy a Ráby Mátyás úr. Erre akár meg is esküszöm.

FŐJEGYZŐ Kérdést szeretnék intézni a tanúhoz.

LASKÓY Tessék.

FŐJEGYZŐ Volt-e büntetve?

KOCSIS (zavartan) Instállom, valami hétszer vagy nyolcszor,, nem is emlékszem pontosan, meglaktam bizony a vármegye tömlőcét.

FŐJEGYZŐ Az ilyen tanút nem lehet esküre bocsátani.

LASKÓY (bosszúsan) Paprika Péter elmehet. Vezessék be a mentő tanút!

Az utcai tömeg zajongani kezd, szinte felhördül, mi-kor megjelenik Ábrahám. Alig vonszolja magát, karon fogva vezetik. A fején kötés. A bíróság elé áll

Rotheisel Ábrahám, mondja el kend, hogy történt kiraboltatása.

ÁBRAHÁM Tekintetes uram, én nem jöttem panaszkodni. Amiért idehittak, csak annyi, hogy bizonyít-sam, nem tekintetes Ráby Mátyás úr volt az, aki ki-rabolt. No, hát azt bizonyítom.

LASKÓY Gondolja meg kend jól, Ábrahám zsidó, a dolgot. Sötét volt, nem láthatta világosan az ábrázat-ját. Hátha mégis ő volt.

ÁBRAHÁM És ha olyan sötét lett volna, mint Egyiptomban a kilencedik csapás napján, akkor is tudnám, hogy nem Ráby Mátyás úr volt a zsvány ! Jól ismerem, hiszen neki köszönhetem a becsületes nevemet.

FŐJEGYZŐ (gyorsan közbeszól) ime, az egyik tanú vallomása megcáfolja a másikat.

LASKÓY Igen bizony, de tetszik tudni a törvényt. Zsidó tanúbizonyossága csak akkor bír hitellel, ha leteszi rá az esküt.

Erre a szóra a tömeg feljajdul. Egy asszony térdre veti magát a bíró előtt

SARA (zokogva) Ne tegyék ezt a kegyetlenséget!

ÁBRAHÁM Sára! Hogy kerülsz ide?

LASKÓY A felesége?

SARA (sírva) Gondolj a gyerekeidre! Ha tévedtél, mindnyájunkat átok sújt!

ÁBRAHÁM (két asszonyhoz) Vigyétek el innen! SARA

Kegyelem! Kegyelem!

LASKÓY (nyájasan) Én, asszonyság, a törvénytől el nem térhetek. Hanem forduljatok Ráby úrhoz, annak egy szavába kerül, hogy ne legyen szükség esküdözés-re. Közölje az alibit. Arra rögtön felmentik.

Sára jajgatva Rábyhoz kúszik

SARA Tessék hát kimondani azt a lajbit vagy mit! Hisz csak egy szó ! Tetszett hallani !

Prefektus pukkadozik a nevetéstől, köhögésbe fojtja, a Nótárius hátha veregeti

ÁBRAHÁM (haragosan kiált Sárára) Békét hagysz annak a becsületes embernek? ! Bocsánatot kérek a tekintetes törvényszéktől, hogy ez az asszony ilyen lármát csinált. Kész vagyok megesküdni ! (Sárához) Te pedig menj hazal! Ez itt férjaid dolga!

Erélyes gesztusára kivonszolja Sárát, a tömeg összezárul, eltakarja a törvényszéket és az eskütevőt. A gyász-kórus újra felhangzik, olyan erővel, hogy Ábrahám esküjének csak egy-egy szófoszlánya száll föléje

(Töredékszövegei a hangos siratókórus közben) Én, Rotheisel Ábrahám zsidó, esküszöm az élő Istenre . . . ez a keresztény nem vétkes . . . ha hamis eskü bűnébe estem volna, nyeljen el a föld . . . soha Ábrahám kebelébe el ne jussak . . . Tegyen semmivé engem Adonáj!

Általános felhördülés, a gyásznének elhallgat, a tömeg némán utat nyit a kifelé induló Ábrahámnak

Ne támogasson senki ! Te térd, meg ne rogyjál. Azt ne higgyék, hogy Jehova keze sújt le rám! Nem kell nekem emberi segítség! Van, aki engem támogat! Jobb felől Gabriel, bal felől Mikhael, hátam mögött Uriel, fejem fölött Izrael ! Nem eshetem én el ! Mert igaz esküt tettem ! (Határozott léptekkel el)

A tömeg Ábrahám után szivárog

FŐJEGYZŐ (erélyesen) Akkor hát ...?

PETRAY (felugrik) Szót kérek ! Feljegyeztem a tanú egy mondatát (olvassa) : „Neki köszönhetem a becsületes nevemet.” (Rábyhoz) Mit jelent ez?

RÁBY (kicsit zavartan) Semmiség, csak egy i betűt kért a neve középre, én irattam be.

LASKÓY (élesen) Kivel?

RÁBY Akivel kellett.

'ETRAY (*lecsap*) Tehát a mentő tanú a vádlott leköté-
lezettje! Hamis esküt gyanítok! Hívják vissza a zsidót!
FŐJEGYZŐ (*felugrik*) Embertelenség!
RÁBY (*magánkívül*) Nem tűröm, hogy tovább kinozzák,
inkább ..
LASKÓY (*gyorsan*) Inkább . . ? !

Közben egy hajdú a Főjegyzőhöz lépett, és jelentett va-
lamit

FŐJEGYZŐ (*közbeveg*) Újabb tanú jelentkezett!
LASKÓY (*meglepetten*) Újabb tanú?!

Krisztina közben már előrejön a háttérből. A bíróság elé
lép

PETRAY (*felhördül*) Krisztina!

LASKÓY Neve?

KRISZTINA Özvegy Petrayné Buzássy Krisztina ! Ráby
Mátyás alibijét jöttem igazolni ! A folyó hó hetedikére
virradó éjszakát az én házámban töltötte !

RÁBY (*kiált*) Ne higgyék el!

PETRAY (*magánkívül*) Szégyent hozol a családunkra!

KRISZTINA (*ránéz, nyomatékka*) Én?! De hisz nincs
ok a restelkedésre. (*Laskóyhoz*) Ráby Mátyás azért
keresett fel, hogy feleségül kérjen.

PETRAY (*dühöng*) A bolondokházába csukatlak! LASKÓY
(*rászól*) Türtöztessd magad. Folytassa, asszonyom.

KRISZTINA Hajnalig vitatkoztunk, mert én sok rosszat
hallottam felőle. Azóta rájöttem, hogy rágalmazták. De
akkor kegyetlenül megsértettem. Azzal ment el tőlem,
ez sose lehet jóvátenni.

RÁBY (*hevesen*) Nem tűrhetem, hogy a jó hírért koc-
kázassa miattam!

KRISZTINA Felesleges a lovagiaskodás. Arra válaszoljon;
elfogadja-e mégis a jóvátételt?

PETRAY (*felugrik*) Hát én ezt nem hallgatom tovább !
(*Elohan*)

RÁBY (*felindultan*) Ha ... megismételhetem a kérdésemet.

KRISZTINA A felesége leszek, Ráby! (*Kezét nyújtja*)

RÁBY (*megindultan*) Köszönöm, Krisztina!

Sötét. Egyetlen fejjép az előlépő Figuráson

FIGURÁS Most már értik, mért szeretem Krisztinát?!

Függöny II. RÉSZ

FIGURÁS (*kilép a függöny elé*) Tisztelt Utókoriak, val-
lomással tartozom. Kezdetől fogva nyomja a lelke-
met, hogy kicsit félrevezettem önöket. Amit itt el-
mondogattam, nem Ráby Mátyás hiteles története. In-
kább a legendája. De a legendák mindig többet árul-
nak el az emberi viszonylatok mélyebb összefüggéseiről,
mint a tényfeltáró kutatás.

Mondják, a jövő mindenkor kérdőjelekkel van teli.
Ámde nem kevesebb kérdőjelet tartalmaz a múlt is?
Hányszor, de hányszor kell letisztogatni a ráfonódott
tévhitke hínárját, hányszor, de hányszor írják át,
hányféle színű tintával !

Ezért éppen olyan mellékesnek ítélem a tény, hogy a
valaha élt Ráby Mátyásról teret neveztek el Szent-
endrén, mint azt, ha kiváló tudósok levéltári vizsgálódások
alapján hitelesen megállapítják, a valaha élt
Ráby Mátyás szélhámos volt, és önéletrajza csupa ha-
zugság. Kit érdekel, milyen ember lehetett valójában
Ráby Mátyás? Legendája lelkekben él tovább. Egyik
mélthatlan, mert aprócska utánérzése az örök Hír-
adásnak arról, aki másokat megváltandó vállalta a
kinhalált.

A legszentebb emberi legendának szép számmal szü-
lettek apró visszfényei az évezredek során. De kicsi-ben
és nagyban mindig ugyanaz a tanulságuk. Talán úgy
foglalható össze, hogy mióta az emberiség kiüzetett a
paradicsomból, soha semmit sem áhitott eszelősebb
vagyakozással, mint a megváltást. És soha semminek
sem áll ellen eszelősebb csökönyösséggel, mint annak,
hogy megkísérleljék megváltani.

Ezek után megengedik, tisztelt Utókoriak, hogy tovább
pergessük Ráby legendájának lapjait? Mellette?

Ellene? Tartózkodott valaki a szavazástól? Köszönöm !
(*Hátraszól*) Függöny!

Függöny felmegy. Ráby — magyar ruhában, paróka nélkül —
és Krisztina egymással szemben, kéz a kézben

KRISZTINA (*mintha szerelmet vallana*) Olyan undok kisfiú
voltál. Nyafka, mint egy lány.

RÁBY (*ugyanúgy*) Te pedig vadóc voltál, mint egy fiú. És
örökké színházat akartál játszani!

KRISZTINA Szerettelek volna jól megtépzni, hogy fel-dühödjél.

RÁBY Fújatató kismacskával nem verekszik az ember.

KRISZTINA Egyszer szándékosan megégettem a keze-
det. Vasalóval. Lestem, bepanaszolsz-e keresztapánál. RÁBY
Ökölbe szorítva rejtegettem a kezem. Pedig csu-

pa hólyag lett a tenyerem.

KRISZTINA Akkor nagyon-nagyon sírtam, mert rájöttem, hogy
nem vagy olyan, amilyennek hittelek . . . RÁBY (*nevet*) Spicli?!

KRISZTINA Jaj, de szégyeltem magam!

Hirtelen összeölekeznek, csókolóznak

FIGURÁS (*aki mostanáig kívülről, a „semleges téréből”*

figyelte őket, dühösen) No, nekem ebből elég volt!

(*Erélyesen kopogtat, a csókolózók szétrebbenek*) RÁBY Ki

az? (*A belépőhöz*) A menyegzőre jöttél, Fi-
gurás?

FIGURÁS (*morcos*) Az még odébb van. Hirt hoztam. Az egyik
násznagytól. A méltóságostól.

RÁBY A komisszáriustól?

FIGURÁS Vagyis a küldöncétől. Az úton botlott be-lém.
Mondtam, ne fáradjon tovább, majd én által-adom az
üzenetet.

RÁBY Miféle üzenetet?

FIGURÁS Hogy a méltóságost levette a ló, és nagyon
megütötte a se ... (*Krisztinára pillant*) selyemnadrág alatti
testrésztét. Vagyis nem jöhet el délután az esküvőre.

KRISZTINA Kár volt olyan nagyurat felkérni. RÁBY

Keresztapád akarta.

KRISZTINA Vagyis a nagybátyád. Össze ne vesszünk rajta,
hogy ezek után melyikünk rokona.

RÁBY Legalább ő jöhetne már.

FIGURÁS (*kifelé néz*) Lupus in fabula, mint ő maga mondaná.
Az arcáról azt olvasom le, hogy én itt útban leszek. (*Eltűnik*)

Leány falvy kívülről közeledik, komor, megtört

RÁBY (*nyugtalanul*) János bátyám, csak nem mond le
kegyelmed is?

LEANYFALVY Azt én veled, öcsém, és az én kis ke-
resztlányommal . meg nem tenném. Elmegyek délután a
templomba, tesztem a dolgomat. De utána ne keressetek —
most köszönök el tőletek.

RÁBY (*döbben*) Mit jelentsen ez?!

LEANYFALVY (*lassan kezd, inkább maga elé*) Én itt
megbecsült ember voltam. Tisztelték, szerettek, sose akadtak
haragosaim. Nem is tudtam volna abban a tudatban élni,
hogy gyűlölnek. Ezek után se tudnék.

RÁBY (*fojtottan*) Azért gyűlölök, mert rokonom?

LEANYFALVY És mert én vagyok a postamester. Én
továbbítom Bécsbe a leveleidet. Így mondják. Amely
levelekben arra biztatod a császárt, hogy csak köve-
teljen még több árendát Szentendrétől, a nép elbirja. Ezt is
mondják.

RÁBY Hazugság ! Az ellenkezője igaz!

LEANYFALVY Tudom én, öcsém. De aki már sok rosszat ért
meg, könnyebben hiszi el a rosszat, mint a jót.

RÁBY (*kiáltva*) Rágalomhadjárat folyik ellenem, ta-
pasztalhattuk!

KRISZTINA (*rászól*) Csöndesebben. (*Leányfalvyhoz*) Ezért
hagyná itt bácsikám a szép házát, kertjét? A remek dinnyéit?

LEANYFALVY (*csöndesen*) Ma éjszaka szétverték mind a
dinnyéimet. Éretlent, éretlent, valamennyit. Baltával. És még
szét is tapostatták. Lovakkal.

RÁBY A magsztrátus pribékjei ! Csakis ők teheték.

LEANYFALVY (m. f.) Hajnalban kimentem a dinnye-
földre, mert keserves vonítást hallottam. Megláttam,
mi történt. És elibém küszött Tisza, a kutyám. Olyan

esdekelve nézett fel rám a félig megvakult szemével, mintha segíthetnék rajta. Sósavval öntötték le. KRISZTINA Iszonyú!

LEÁNYFALVY (*maga elé*) Elmegyek Trencsénbe, a lányomékhoz. Az itteni házamat, telkemet úgyis rájuk hagyom. Remélem, befogadnak.

Krisztina a vállára borul

RÁBY Elviselhetetlen érzés, hogy miattam dőlt romba a szép öregsége!

LEÁNYFALVY (*csöndesen*) Ne hidd, hogy haragszom rád. A bőreből senki se bújhat ki. Inkább biztatná-lak is. Segítsed csak tovább a császárodat abban a törekvésében, hogy a homo sapiens nevű ragadozó emberré domesztikáltassék. Szép törekvés. Kár, hogy reménytelen. Isten veletek. (*Elmegy*)

RÁBY (*fel-alá jár, ököllel ütögeti a homlokát*) Üristen, Üristen! KRISZTINA (*csöndesen*) Csillapodjál, kedves. Most higgadtan kell gondolkodnunk.

RÁBY (*hevesen*) Miről? Hogy ilyen rohadt a világ?! KRISZTINA És hogy egyetlen ember ezen mit sem tud változtatni. Akkor sem, ha császár.

RÁBY (*idegesen*) Te mindig ellene voltál!

KRISZTINA Már nem vagyok ellene. De híve sem lettem. Mióta a te szemszögödből látom, inkább sajnálom. Téged pedig féltetek. (*Hevesen*) Itt már vérre megy a játék!

RÁBY Bitangság és becsületesség közt nem lehet más, csak élethalálharc. Egy a kérdés: nem bűn-e, hogy ilyen körülmények közt magamhoz kötlek?

KRISZTINA Szerintem nem ez a kérdés.

RÁBY Hát?

KRISZTINA Mért nem tudsz beletörödni abba, hogy a világ ilyen? És mért ne élhetnénk benne mi ketten úgy, mint mások? Csak egymással törődve? Nem emberszabásúbb dolog egyetlen valakit boldoggá tenni, mint láthatatlan milliókért délibábot kergetni?

RÁBY (*két vállára teszi a kezét, erősen a szemébe néz*) Valóban sokan élnek gyanútlanul, nem is sejtve, hogy pokolbugyrok felett sétálnak naponta. De aki tudja a rosszat, és erőnek erejével behunyja a szemét, az a bűnösöknél is bűnösebb. Bár ne láttam volna bele annyira mélyen, hogy mi folyik Szentendrén, Budán, az egész országban! Akkor megkérhetném szépen a császárt: piti-piti, Felső, adjon nekem más beosztást, ahol több nyugalمام marad egy édes menyecskét dédelgetni. Beláthatod : ezzel a történetek után nem állhatok elő. (*Meg akarja csókolni*)

KRISZTINA (*elhúzódik*) Libabőrös vagyok a félelemtől.

RÁBY (*szárazon*) Délutánig még meggondolhatod magad.

KRISZTINA (*hevesen*) Azt hiszed, a magam bőrét féltmem?

Kintről láрма, női hangok. Figurás az udvarról befelé hátrálva próbálja feltartani a betolakodókat: egy tar-kán öltözött rá menyecskét, Jelicát és egy tagbaszakadt magyar debellát

JELICA (*kiabál*) Engedni! Engedni engem enyém férjhez.

DEBELLA Az én férjem! Hites uram! Régóta!

RÁBY Mi ez a cirkusz?!

DEBELLA (*nyakába veti magát*) Hát nem emlékszel rám? Mátyás-madaram!

FIGURÁS (*félrerángatja*) Te fogsz repülni!

JELICA (*most ő próbálja Rábyt ölelgetni*) Mással esküvő? Enyim férj!

KRISZTINA (*dermedten*) Örültek ezek?

FIGURÁS (*félrehúzza, súgva*) Bizza rám, elintézem! RÁBY Takarodjanak!

FIGURÁS Haj, nagyuram, ilyen jó fogású menyecskét hogy lehet elfelejteni? (*A Debellát ölelgeti*)

DEBELLA (*diadalmasan*) Ugye, ugye?!

FIGURÁS (*fogdossa*) Van itt minden, ami az asszonyi állat ékessége!

DEBELLA (*élvezi a fogdosást*) De van ám! Bőviben! JELICA (*Rábyt ölelné*) Marad velem egyedül enyém férj!

RÁBY (*eltaszítja*) Hozzám ne érj!

FIGURÁS (*Rábyhoz*) Ne bánts, jótékony lélek az!

JELICA Hát ismersz?

FIGURÁS Ki ne ismerne? Izgalmas nővér a lábközi otthonból!

JELICA Nem érteni jól magyar.

FIGURÁS Sebaj. (*Újra Debellához*) De bizony ^{ilyen}

szép csöcsös-faros feleséget én le nem tagadnék! DEBELLA (*vihog*) Hallod-e, hallod-e, Mátyás-madaram? Még elűtnek a kezdről!

FIGURÁS (*tovább ölelgeti*) Csak főzni nem engednélek soha!

DEBELLA Pedig ahhoz igencsak értek!

FIGURÁS Az öreg férjed nem ezt mondta! Mikor nadragulyával akartad jóllakadni!

DEBELLA (*sikít*) Hazudsz!

FIGURÁS (*nevet*) Láttalak kikötvé! Pellengéren!

DEBELLA (*tombol*) Nem igaz! Most találtad ki!

FIGURÁS Hány évet engednek el a mókádért? DEBELLA

Te!!! Kivájom a szemedet!

RÁBY Hordják el magukat.

PETRAY (*sietve jön*) Hé, asszonyok, kifelé! (*Krisztinához*) Bocsánat, sógorasszony, hogy ezek a némberek itt botrányt rendeztek. És éppen ma!

RÁBY (*erélyesen*) Magyarázatot kérek!

PETRAY Peinlich ügy . . . ugye, így mondják a „kinost” németül? Hisz már az a hivatalos nyelv. Szóval, ez a két fehérszemély hírét vette az esküvőnek, és berontott a megyeházára azzal, hogy ők az ön hitvesei! RÁBY (*dühében nevet*) Mind a kettő?

PETRAY Különböző időkben esküdött nekik örök hűséget; egyiknek a Zaránd megyei Szent Pál helységben, másiknak a végvidéki Bellovác községben. RÁBY Én soha Zaránd megyének meg a katonai háttörővidéknek a tájékán se jártam!

PETRAY Kénytelenek vagyunk a vizsgálatot megindítani. Mind a ketten házasságlevelet mutattak fel, a helybéli eklézsia billogával megpecsételve.

KRISZTINA (*kitör*) Most már nagyban gyártod a ha-mis papírokat?

PETRAY (*véig nagyon udvariasan*) Ettől tartottam! Hogy sógorasszony még azt képzelheti, támogatom a botrányt okozókat . . . bizonyos régi ellentétek miatt . . . az örökségi perre gondolok . . .

KRISZTINA (*gyűlölettel*) Persze, az örökségi perre . . . (*Kirohan*)

PETRAY (*Rábyhoz*) Éppen ezért csupán jó szándékból magamra vállaltam az ügy tisztázását.

KRISZTINA (*beront, kezében puská*) Most valóban agyonlőlek!

RÁBY (*rémulten*) Krisztina! (*Ráveti magát, lefogja*)

Figurás kicsavarja kezéből a puskát

KRISZTINA (*tombol*) Engedjete!

RÁBY Embert ölnél?!

KRISZTINA Ez nem ember!

PETRAY (*dlszenten*) Megértem a sógorasszony felindulását. Ígérem, mindent elkövetek, hogy megülhessék a boldog nászt, amint bebizonyosodott, hogy az úr *nem* bigámista. A viszontlátásra. (*Meghajlik, és el-megy*)

KRISZTINA (*magánkívül*) Mért fogtál le?

RÁBY Térj magadhoz! Petray csak eszköz!

KRISZTINA Röhögött a markába! Kiröhögött! Engem! RÁBY (*türelmetlenül*) Értsd meg végre, hogy nem ar-

ról az ócska pereskedésről van itt szó! Engem akarnak lehetetlenné tenni!

KRISZTINA (*gúnyosan*) Ócska pereskedés?!

RÁBY Hivatalos úton megkerestem a két ekléziát. Rögtön kiderül, hogy a házasságlevelek hamisak!

FIGURÁS (*fanyarul*) Csak hogy azt a székely helységet a zarándi hegyek közt tőből elpusztították pár éve a Hóra-Kloska lázadói, a másikat meg az arnauta martalócok. Nem maradt ott semmiféle anyakönyv.

RÁBY Hát ezt jól kifundálták. De törvényes úton így is megállapítható a család.

FIGURÁS Hogyne. (*Észbontóan hadar*) Felkéretik tekintetes Pest Pilis Solt vármegyék tekintetes alispánja miszerint instálja meg tekintetes nemes Pest Pilis Solt vármegyék méltóságos főispánját illetőleg királyi biztosát hogy remonstráljor a magas Helytartótanácsnál miszerint méltóztassék az magát correlatióba

tenni egyfelől az erdélyi Guberniummal másfelől az illusztris katonai határőrvidéki Generalkommandóval miszerint kegyeskedjenek egyfelől tekintetes nemes Zaránd vármegye főispánját másfelől...

KRISZTINA *(sikolt)* Elég!

FIGURÁS *(ártatlanul)* Egy kis kóstoló a bürokráciából...

RÁBY A császárnak van igaza, hogy tüzzel-vassal irtja.

Ez egyszer hozzá magához kell fordulnom. KRISZTINA A császárhoz, ilyen szegényletes üggyel? RÁBY *(ingerülten)* Nem a te ügyed! Nem téged vádolnak bigámiával!

KRISZTINA Én semmitől se félek, se haláltól, se nyomortól, semmitől... de ha megaláznak, azt nem bírom elviselni!

RÁBY *(kiált)* Megalázó velem párban lenned?

KRISZTINA Jaj, már megint félreértés! *(Nagyon bensőségesen)* Kérlek, nagyon kérlek, összetett kezekkel kérlek, hallgass rám. A zsigereimben érzem, hogy mi itt csak vesztesek lehetünk. Ők többen vannak. Ők az erősebbek. Menjünk el innen. Akárhová. Kezdjünk új életet ketten, akár koldusszegényen! Add föl, add föl ezt a szémalomharcot, mert belepusztulunk!

RÁBY *(kiált)* Nem szémalomharc! Velem érez minden becsületes ember! És mind az ötmillió rabszolga, akit negyvenezer kiváltságos tart állati sorban!

KRISZTINA Azért az ötmillióért mindenre hajlandó vagy, énértem, egyetlen hozzád tartozóért semmire?!

RÁBY Hagyjam cserben őket? Azt akarod? És hagyjam cserben a legkiválóbb embert, a császárt?

KRISZTINA *(magánkiűl)* Hát akkor vedd feleségül a császárodat! Engem többé nem látsz! *(Elrohan)*

RÁBY *(utánarohanna, de erőt vesz magán. Erőltetett nyugalommal)* Nem csoda, hogy elvesztette az idegei feletti uralmat. Majd lecsillapodik.

FIGURÁS *(óvatosan)* És ha nem?

RÁBY *(elszántan)* Akkor nem vagyunk egymáshoz valók.

FIGURÁS *(kétkedve)* Ilyen könnyű a döntés?!

RÁBY *(keservesen)* Ilyen nehéz. De te ezt úgysem érted.

FIGURÁS Pojaca hogy is értené.

RÁBY Nem akartalak megbántani. Indulnom kell.

FIGURÁS Bécsbe?

RÁBY Előbb Budára. A komisszáriushoz. Nem adom meg nekik az előnyt, hogy azt mondhassák: megkerülöm a hivatalos utat. *(Elsiet)*

FIGURÁS Szegény, szegény Ráby Mátyás. Örök vesztesnek születél. Aki ilyen abnormálisan becsületes, azt feltétlenül el kell taposni. Különben hogy érvényesülhetnének továbbra is a normális gazemberek? *(Közben változás: a Komisszárius fogadószozája. Figurás eltűnik)*

KOMISSZÁRIUS *(asztalnál ül, iratokat lapoz. A belépő Rábyhoz)* Isten hozott, bruder kám. Ha nem jössz, én kerestelek volna fel. Hallom ezt az ostoba malort.

RÁBY *(nagyon feszesen)* Azért jöttem, hogy bejelentsem méltóságodnak, sérelmemmel egyenesen a császárhoz fordulok.

KOMISSZÁRIUS *(nevetésre fogja)* Pest-Budán tán nin-csenek bírák?

RÁBY Nem óhajtom, hogy az esküvőm napja egybe-essék az aranylakodalmammal.

KOMISSZÁRIUS Belenyűlök az ügybe, és igazollak, rendben? Ha kell, még a menyecske kezét is én kérem meg újra a számodra.

RÁBY Sajnos, nem vagyok képes az ügyet humorosan felfogni.

KOMISSZÁRIUS Ez a te legnagyobb bajod. Mindent túl komolyan veszel.

RÁBY Méltóságod beláthatja, hogy az előzmények után...

KOMISSZÁRIUS Az isten áldjon meg, ne méltóságozzál már!

Hisz Bécsben jó pajtások voltunk.

RÁBY Tegezve könnyebben csúszik ki az ember száján vaskos gorombaság.

KOMISSZÁRIUS Azt akarom! Hogy végre emberi módon beszéljünk egymással! Legfőbb ideje.

RÁBY Mert Bécsbe készülök?

KOMISSZÁRIUS Látod, milyen rosszhiszemű vagy? Egyenesen kéni akartalak, hogy menjél Bécsbe. Csak más ügyben.

RÁBY Miféle ügyben?

KOMISSZÁRIUS Nem innál velem mégis, kivételesen, egy pohár bort? Elveid fenntartásával.

RÁBY *(elmosolyodik)* Isten neki.

KOMISSZÁRIUS Audiát! Tokajit! A nyolcvanas évjáratból! *(Miótán a titkár behozta a bort, töltött és ki-ment, koccint Rábyval)* Arra iszom, hogy végre meg-értsük egymást. Féltem azt a kemény koponyádat.

RÁBY Ha törékenynek bizonyul, nem kár érte.

KOMISSZÁRIUS Mi sok mindenben nem értünk egyet. De nem kétes, hogy tisztességes embernek tartjuk egymást. Pontosabban: tiszta kezűnek.

RÁBY Soha egy percig se tételeztem fel, hogy anyagilag korrumpálható vagy.

KOMISSZÁRIUS Nagyon megnyomtad azt a szót, hogy „anyagilag”.

RÁBY *(felemeli poharát, átnéz rajta)* Ismered a mondást, amely errefelé járja. „Szentendrén a bort vizezik, Budán a politikát.”

KOMISSZÁRIUS Nem is buta mondás. Fedjük fel a kártyánkat. Egész nyíltan. Vállalod?

RÁBY Vállalom.

KOMISSZÁRIUS Elvégre te a mi kutyánk kölyke vagy. RÁBY A kutyabőrömről célzol?

KOMISSZÁRIUS A magyar kancellária utasított, hogy függesszem fel hivatalából Szentendre kamarai birtok prefektusát. További intézkedésig.

RÁBY Nagyon helyes.

KOMISSZÁRIUS Ördögöt helyes. Derék ember az. RÁBY Csak enyves a keze.

KOMISSZÁRIUS Én jobban ismerem. Kis szívességeket — névnap ajándékot, figyelmességeket — nem mondom, hogy nem fogad el. De ez még nem korrupció. Emberi dolog.

RÁBY Nem akarom előlről kezdeni a felsorolást, hogy mi mindent nézett el. A cinkos nem bűnös? KOMISSZÁRIUS Túl élesen fogalmazol.

RÁBY Azért támogatnád a bécsi utamat, hogy egy szemét embert tisztára mossak?

KOMISSZÁRIUS Egy igazából derék embert. Hanyag volt? Ezután majd szigorúbban ellenőrizzük. A megye is hibás, ha rosszul végezte a dolgát.

RÁBY Szent igaz.

KOMISSZÁRIUS De kinek lesz jó, ha egy jozefinista csibész kerül a helyére?!

RÁBY *(szárazon)* Olyan, mint én?!

KOMISSZÁRIUS *(hevesen)* Hányszor mondjam még, hogy te közénk tartozol? Ezért neked se lehet közömbös, ha nemesembert megillető helyre egy senkiházi kerül!

RÁBY Mért feltételezed?

KOMISSZÁRIUS Mert most ez az uzus! Ha megürül valahol egy fontos poszt, József siet holmi plebejüst beültetni! Tudod-e, kit nevezett Szerém megye alispánjává? Egy mészáros unokáját, valami Hajnóczyt! Hajnóczy Józsefet, ha jól emlékszem a nevére! Es fő-ispánokat úgy ebrudál ki, mint a rossz cselédeket, ha szerinte a napot lopják. Azt akarja, hogy a zászlós-urak kulcspozícióit ágrólszakadt tetvesek foglalják el!

RÁBY *(szárazon)* De hiszen te is főispán vagy. Pest megye főispánja. Egyben több megye királyi biztosa. És ő nevezett ki.

KOMISSZÁRIUS *(nagyon hevesen)* Nem akarod meg-érteni, hogy lábbal tapos a legszentebb jogainkon?

RÁBY Mért vállaltál ilyen magas méltóságot, ha enynyire szemben állsz öfelsége reformtörvényeivel?

KOMISSZÁRIUS Most valami nagyon bizalmas dolgot mondok. Becsületszavadat adod, hogy kettőnk közt marad?

RÁBY Becsületszavamot adom.

KOMISSZÁRIUS József gyógyíthatatlan beteg, tüdőbajos. Az orvosa súgta meg nekem. Nem sok ideje van hátra.

RÁBY Iszonyatos gondolat.

KOMISSZÁRIUS Mi kívárjuk. De addig ... nem engedjük a sorainkat megbontani!

RÁBY Ezt már mástól is hallottam.

KOMISSZÁRIUS Minden becsületes magyar embertől ezt hallhatod.

RÁBY *(élesen)* Már mint azoktól, akiket címeres bölcsőben ringattak.

KOMISSZÁRIUS *(keményen)* Akik a nemzetet alkotják. *(Hevesen)* Azt hiszed, mi nem tudjuk, hogy haladás nélkül nincs fennmaradás? Persze akadnak köztünk bőven tökfekűek. De az Európát járt gondolkodók egyre azon tépelődnek, hogy is tovább. Hogyan lépje át ez az ország a XX. század küszöbét? Hogyan, a mi történelmünk tanulságait felismerve? Magyar módra, és nem, ahogy Bécsből diktálják? Kezded-e már érteni, hogy nemcsak harácsoló haramiákkal kerültél szembe? Nem érted, hogy át akarlak menteni jobb időkre?

RÁBY *(hallgatás után)* Köszönöm az őszinteségedet. De mi ketten egy szakadék két partjáról kiáltozunk át egymásnak.

KOMISSZÁRIUS *(kiáltva)* Jó, hát akkor menj csal. Bécsbe! Engem is bevádolhatsz! Kiszolgáltattam magam!

RÁBY Senkinek a bizalmával se szoktam visszaélni.

KOMISSZÁRIUS Akkor hát mit közölsz a császárral? RÁBY Saját tapasztalataimat. Ami Szentendrén történt, az általános helyzet pontos tükré. Nem kell hozzá kiegészítés.

KOMISSZÁRIUS *(szünet után)* Eszerint továbbra is barátok maradunk?

RÁBY Olyan barátok, akik a legfontosabb kérdésben semmiképpen se értenek egyet. De a tisztességes játékok szabályait betartják.

KOMISSZÁRIUS Jó utat, bruderkám.

RÁBY Viszontlátásra, méltóságos uram. *(Meghajlik, és elmegy)*

KOMISSZÁRIUS *(kicsit gondolkodik)* Audiat! FIGURÁS *(megjelenik oldalt)* A titkárát szólítja. Én leszek a hangja. Méltóságos uram.

KOMISSZÁRIUS Hogy szól a Corpus Juris paragrafusa a „nobilis cum rusticis tumultuans”-ról?

FIGURÁS „Az olyan nemesek, kik a parasztok zavargásaiban részt vettek, száműzettségen és minden birtokuktól megfosztassanak.”

KOMISSZÁRIUS Hát az 1588-iki 48-ik törvénycikk? FIGURÁS „Az ország tanácsosainak rágalmazója és méltatlanul vádolója fejének elvesztésére ítéltetik.”

KOMISSZÁRIUS 2s melyik törvénycikk szól a „portatores causarum”-ról?

FIGURÁS Az 1498-iki 63-ik. „Akik ügyeiket az országon kívül eső fórumok elé viszik, elfogassanak és börtönbe zárassanak.”

KOMISSZÁRIUS Jól van. Elmehet az úr.

Sötét, majd világos, a vármegyeháza kihallgatószobája

RÁBY *(Jansics főporkoláb és két fegyveres hajdú kíséretével beront a színré. Kiált)* Jelentsék feletteseik-nek, hogy csak a fegyveres erőszaknak engedtem!

PETRAY *(besiet, álszentén)* Miféle méltatlanság érte az urat?!

RÁBY A hajóállomáson utamat állták . . .

PETRAY Bécsbe készült, nemde?

RÁBY . . . és idehurcoltak! Törvénysértő módon! PETRAY

Súlyosabb törvénysértés, ha egy magyar ne-

mes honi bíróságokat megkerülve peres ügyét orszá-

gon kívül eső fórum elé szándékozik vinni!

RÁBY *(dühösen nevet)* Az uralkodó országon kívül eső fórum?!

PETRAY Alkotmányunk értelmében feltétlenül.

RÁBY Bejelentettem utazásomat a districtualis comissariusnak! Vezessenek hozzá! Azonnal!

PETRAY Öméltósága tudja, hogy ön itt van.

RÁBY *(döbbenet)* Tudja?! *(Hirtelen)* Akkor a Hely-tartótanács elnökéhez fordulok!

PETRAY *(gúnyosan)* Niczky gróf úr saját kezűleg írta alá a letartóztatási parancsot. *(Iratot mutat fel)* Mos-tanában különösen szigorúan ítéli meg az efféle törvénysértéseket.

RÁBY *(dühében nevet)* Ők emlegetnek törvénysértést?!

PETRAY Mint az ön perének megbízott ügyésze az 1498-as 63-ik törvénycikkre hivatkozva elrendelem le-

tartóztatását! *(Jansicshez)* Főporkoláb, vegye át a ra-bot!

Jansics és a hajdúk megragadják és kivonszolják Rábyt RÁBY *(kiáltoz)* Szörnyetegek! Szörnyetegek! Változás. Szín: a

Komisszárius szobája

KOMISSZÁRIUS *(az előtte álló Laskóyhoz)* A vicispánt kérttem! Mért te jöttél?

LASKÓY Helyettesítem Bálintot. Szüretel Hegyalján a birtokán.

KOMISSZÁRIUS Ebben az egyben igaza van a felséges németnek! A mi uraink hol szüretelnek, hol arat-nak, hol vadásznak, csak a helyükön nincsenek soha!

LASKÓY A sedrián is én fogok prezeidálni Ráby ügyé-ben.

KOMISSZÁRIUS Azzal ne siessetek. Tartson a vizsgálat minél tovább. Hanem hát miféle vircsaft folyik a megyeházán? Amely nap bedugták az áristomba Rábyt, rá egy hétre már korispondeált a császárral! Szerencsére a levél elakadt a gyorsparasztnál. Arra is nekem kell gondolni, hogy ellenőrizték a postazsákokat?!

LASKÓY *(rémműlten)* Canis mater, ha az a levél eljut Bécsbe!

KOMISSZÁRIUS *(gúnyosan)* Bizony nem egy „canis” kívánczozott volna vissza a „mater”-je hasába bizonyos körmöci aranyakat termő hivatalokból! *(Kiált)* De hát nem tudnak az urak ilyen veszedelmes fogolyra vigyázni?

Krisztina szobája. Krisztina pamutot gombolyít. Figurás két karján tartja a motringot

KRISZTINA Ha még egyszer kiejted Ráby nevét, ki-seprűzlek a házból.

FIGURÁS Dejszen egész Pest-Buda csak róla beszél! Úgy emlegetik, „a Rab Ráby”.

KRISZTINA Megérdemelte a sorsát.

FIGURÁS Micsoda kemény szívű asszony!

KRISZTINA Gyűlölöm.

FIGURÁS Akkor hát nyilván szívesen hallja, hogy milyen kegyetlenül bánnak vele?

KRISZTINA Nem érdekel.

FIGURÁS Hónapok óta, éjszakáról éjszakára felviszik a börtönéből vallatásra. De hiába tesz fel a vizsgáló-bíró keresztkérdéseket, ő csak mondja a magáét, sose zavarodik bele.

KRISZTINA Csökönnyös volt mindig. Fafejú.

FIGURÁS Pedig a vádpontok egyre szaporodnak. Kezdetben hűsz volt. Lett belőle hatvan. Ma már nyolcvannál tartanak.

KRISZTINA Honnan tudod?

FIGURÁS A magamfajtaival sokféle ember bratyzik. Még porkolábok is. Egyikük például megsűgta, hogy hiába tartják külön zárkában Rábyt, valaki ott is gondoskodik róla.

KRISZTINA Ne hadonásszál, elejted a motringot.

FIGURÁS A legrosszabb kosztot kapja, a napi négy-krajcárost, pedig nemesembernek húszkrajcáros járna. De se baj, valaki finom ételeket lopat be hozzá éjszakánként . . . a téli hónapokban pedig pokrócot csempésztetett a cellájába az a valaki, hogy meg ne vegye az isten hidege . . .

KRISZTINA *(zavartan)* „Valaki!” Biztos valamelyik felesége.

FIGURÁS Sok pénzt áldoz ám az illető, mert nem sem-miség a prófoszokat sorra lefizetni. Hiszen nagy kockázatot vállalnak!

KRISZTINA Mindig is elvárták a vesztegetést a rabok hozzátartozóitól.

FIGURÁS Ráby nem közönséges rab! Jó ég tudja, ki-nek a segítségével még a börtönből is levelezni próbált a császárral! Csak hát elfogták a levelet . . . KRISZTINA Hiba volt postára adni.

FIGURÁS Hogy tetszett mondani? Ja igen. Volt is ribillió!

Sorra kengették meggyfa pálcával a porkolábokat, de akit arannyal kengették valaki, nem vallott rá a megbízójára.

KRISZTINA *(abbahagyja a tekerést)* Egyet nem értek. Ráby — akinek a nevét se mondom ki szívesen — olyan nagyra volt a császárával. Hát annak nem tú-

nik fel, hogy egy bizalmas emberének hipp-hopp egy-szer csak nyoma veszett?

FIGURÁS Dehogynem. Utasította a bécsi magyar kancelláriát, hogy nézzen utána. Meg is kapta a választ: Ráby vizsgálati fogságban van, főbenjáró ügyben.

KRISZTINA Mit mondanak annak?

FIGURÁS Lázítást a császárság intézménye ellen. KRISZTINA *(elneveti magát)* Ez neveltséges! FIGURÁS Cseppet sem neveltséges. Ilyen vád esetében maga a császár sem állíthatja le a vizsgálatot. KRISZTINA De hisz Ráby a császár megbízottja ! FIGURÁS Tanúkat gyűjtenek ellene a parasztek közül, sejtethi, milyen eszközökkel.

KRISZTINA *(kifakad)* Az a szemét nép persze mindenre kapható!

FIGURÁS Az üzbégiek ellenálltak. Erre a hatóság be-takarítás idején kirendelte őket a pomázi utat egyengetni. Világos, hogy fellázadtak, hiszen jön egy tar-tós esőzész, és az egész termésük odavész. No, ezt a rebelliót is ráérték Ráby számlájára, az üzbégiek fő-kolomposait pedig félholtra botozták.

KRISZTINA Az a cudar Ráby mindenkire csak bajt hoz!

FIGURÁS Még egy kis madárra is. Valaki becsem- pészette a cellájába ...

KRISZTINA *(riadtan)* Mi történt veled?

FIGURÁS Beszélő madár volt, seregély. Aki küldte, jól tudta, hogy a tömlőben nincs őrlitőbb, mint a süket csend. A madár csak egy szót tudott: „kedvesem”. De azt folyton mondogatta. A fogoly úgy szerette hallgatni. Aztán egy éjszaka, mikor visszavitték kihallgatásról, ott feküdt a kövön a seregély. Kitekerték a nyakát. Vigyázzon, a gombolyag!

KRISZTINA *(lehajol az elejtett gombolyagért. Közben lopva megtörül a szemét)* Mit tehet arról egy szegény kis jószág, hogy kihez tartozik.

FIGURÁS *(hirtelen erőlyesen)* Rotheisel Ábrahám a napokban bort visz Bécsbe. Elvihetne egy levelet is. Át-adhatná a császárnak a kontrolorfolyosón, ahol őfelsége hetenként egyszer bárkivel szóba áll.

KRISZTINA De hát Ráby nem írhat!

FIGURÁS Más írjon, ne ő. És csak annyit, hogy küld-jön őfelsége ellenőrt Ráby kihallgatásaihoz.

KRISZTINA *(átveszi tőle a motringot)* Jól van, Figurás, már eléggé összegubancoltad a fonalamat. Meg-bolondultál, mit csókolgatod a ruhámat?

FIGURÁS *(aki váratlanul lehajolt, és megcsókolta Krisztina ruhája szegélyét)* Csak amiért olyan hűségesen gyűlöli azt a cudar Rábyt.

A kihallgatószoza

RÁBY *(ruházata rongyos, gyűrött, az arca borostás, sápadt. Éliesen)* Szentendrén tehát megszűnt az analfabétizmus ! Minden zsellér írástudó lett, hogy aláír-hassa az önök vádaskodását!

LASKÓY Aki nem tud írni, a neve mellé keresztet tett! De valamennyien expressis verbis azt vallották, hogy felkelésre uszította a népet!

RÁBY *(gúnyosan)* Holdbéli utazásra nem invitáltam őket?!

LASKÓY Mindjárt nem lesz ilyen jókedvű, ha a tárgyi bizonyítékokkal konfrontálom! *(Papírlapot tart Ráby szemé elé)*

RÁBY *(elképed)* Az én aláírásom? Ezt a véres förmed-vényt én szövegeztem volna? *(Magánkívül)* Hazugság! LASKÓY *(hűvösen)* Scripta manent.

RÁBY *(kiáltva)* Hamisítvány! Nem az első ! *(Petrayra mutat)* Az ott, az gyártatja a hamis iratokat! A mostohabátyja végrendeletét! Annak a két dajjának a házasságlevelét! Ezt is! Mind ő gyártatta!

PETRAY *(főlényesen)* Ugyan kivel?!

RÁBY Egy feyencsel talán, akit éppen erre tartogat.

LASKÓY No, ebből mára elég. *(Jansicsához)* Vigyék el a rabot! *(Mikor egyedül maradt Petrayval)* Valóban hamisítvány a mostohabátyád végrendelete?

PETRAY En sem kértem urambátyámtól, hogy nőtt ki a földből olyan nagy hirtelenséggel a badacsonyi kis-kastély.

LASKÓY *(hallgatás után)* Kutyaszorítóba kerülhetünk. A komisszáriust bizalmasan értesítették Bécsből, hogy

a felséges német ellenőrt szándékozik kiküldeni Ráby ügyében.

PETRAY *(hevesen)* Sürgősen el kell itélni !

LASKÓY Halálos ítéletet a császár jóváhagyása nélkül nem lehet végrehajtani!

PETRAY *(gyűlölködve)* Mért nem próbál szökni ez a nyavalyás?!

LASKÓY *(döbenten)* Csak nem arra gondolsz, hogy szökés közben agyonlőni a rabot ...

PETRAY Törvény adta jog.

LASKÓY Ilyet előttem ki ne ejtsél!

PETRAY Ki se nyitottam a számat, urambátyám.

Ráby cellája. Éjszaka

RÁBY *(a földön fekszik a falhoz láncoltan. Az ajtó-csikordulásra felriad)* Ki az? Mit akarnak?

JANSICS *(két hajdúval belép)* Ütött a szabadulás órája!

RÁBY Hogy lehet az?!

JANSICS Megszöktetjük. A császár titkos parancsára. RÁBY *(rémulten)* Nem igaz ! Kelepcébe csálnak? JANSICS Ne kiabáljon! Felveri a házat!

RÁBY Nem megyek ! Nem megyek!

JANSICS *(az egyik hajdúhoz)* Hallgattasd el !

A hajdú zsákot dob a kétségbeesett Ráby fejére, és összekötözi

Gyorsan, gyerünk !

A „*esonkatorony*” külső képe: csak háttér. Figurás és a többiek végig kint „a szabadban”. Holdas éjszaka FIGURÁS *(két színész társához, akiket hozzá hasonlóan fekete köpeny burkol)* Azt mondták, eljönnek? I. SZÍNÉSZ Megigérték.

FIGURÁS Mind a tizen?

2. SZÍNÉSZ *(kitekint balra)* Már itt is vannak!

Tíz paraszt óvakodik be FIGURÁS

Isten hozott, barátaim. *Zavart csönd*

1. PARASZT Nem tudjuk, miért hívtál ide, Figurás.

2. PARASZT A csonkatoronyhoz. Komédiát nézni? FIGURÁS Játsszani. Velünk együtt. Egy szokatlan szín-játékot.

3. PARASZT Mi ahhoz nem értünk! *(Elfelé indulna)* FIGURÁS Mindig biztatok bennem. Várjatok hát. Jön még valaki.

Krisztina besiet férfiruhában, álarcosan, övében pisztoly, Figurás mellé áll

Kérdezek benneteket ...

1. PARASZT *(hevesen)* Nem addig, amíg nem tudjuk, ki ez. *(Krisztinára mutat)*

A többiek helyeselnek. Krisztina hirtelen leveszi álarcát, feléjük fordul. A meglepetés fojtott hangjai: A nemzeti asszony! Ráby kedvese! Buzássy Krisztina!

FIGURÁS Végre megkérdezhetem, hogy lovakat hozta-tok-e?

1. PARASZT Kipányváztuk. A kiserdő szélén.

2. PARASZT Ahogy üzented.

FIGURÁS Kések? Balták?

Miután mindnyájan felmutatták

Használni nem kell. Remélem. Lőfegyver csak mi kettőnkéül lesz.

1. PARASZT Bökd ki végre, Figurás, mit forralsz!

FIGURÁS Mondtam már: egy szokatlan játékot. Mi mind együtt eljátsszuk, hogy a jónak igenis van esélye győzni a rossz felett. Eljátsszuk, hogy embertelen világban is ember maradhat az ember. Eljátsszuk, hogy nem kötelező betörni a fejét annak, aki igazat szól. Eljátsszuk, hogy a Barrabásoknak nem jár hivatalból felmentő ítélet.

A parasztek értetlenül, türelmetlenül morgolódnak

KRISZTINA *(súgva)* Nem értenek meg ! Beszélj az ő nyelvükön !

FIGURÁS *(haragosan)* Hát ide hallgassatok. *(Az első csoporthoz)* A ti házaitek tövig leégtek. Hová lett az újjáépítési segély?! Ráby szót emelt miatta!

1. PARASZT Szent igaz!

FIGURÁS Ezért akarják elemészteni ! (A második csoporthoz) Mikor a császár elrendelte, hogy a földeket fel kell mérni, a megyei cirkalom minden java földet bitangnak jegyzett be. Azt mind az előljárásság osztotta fel maga közt. Nektek maradt az atkás, mocsaras talaj. Ráby ez ellen is szót emelt!

2. PARASZT Szent igaz!

Egyre erősödő moraj

FIGURÁS Ezért akarják elemészteni ! (A harmadik csoporthoz) A kamaraerdővel a tanács rablógazdálkodik. De ha a ti asszonyaitok szárazgallyat szednek ott télen, veletek együtt őket is deserre húzzák! Ráby ellen is szót emelt!

3. PARASZT Szent igaz!

Felindult zúgás

FIGURÁS Ezért akarják elemészteni ! Jöttök-e velünk az életét menteni ? Jöttök-e velünk igazságot szolgáltatni? *Leikes, vad kiáltás: Megyünk! Vezess! Megyünk!*

(Két színészhez) Akkor hát osszátok ki az álarcokat!

KRISZTINA *(ujjongva)* Induljunk!

Valamennyien kitódulnak a színről.

Csárda belső helyisége. Színen Ráby, Jansics és két hajdú

RÁBY *(rácosan tarka női ruhában, főkötővel, simára borotvált, kifestett arccal. Dulakodni próbál)* Mért tették ezt velem? ! Őljenek meg, legyen már vége ... JANSICS Hiszen olyan helyre rád menyecskét faragtam belőled ! Igy biztosságot ám a szökés ... PETRAY *(belép, diadalmasan)* Azám, a szökés! RÁBY *(kiáltva)* Hát ez is a te műved? PETRAY *(Jansichoz)* Kendtek kimehetnek. A korcsmárosné gulyást főzött. *(Miatán egyedül maradt Rábyval)* Szívből sajnálom, hogy a sikeres transzformációt nem toldathatom meg egy kis műtéttel. De hátha a császár od kopói kiásatják a hulládat? Még megkérdezhetnék, hová lett a leltárból a himnem.

RÁBY Elég volt ! Végezz már velem !

PETRAY Sejtjed, ugye, hogy én igenis ki akarom élvezni az utolsó órádat? Látni akarom, hogy reszketsz, sirsz, a földön csúszol előttem !

RÁBY *(kiáltva)* Árudd el végre, mért gyűlölsz ennyire. A többieket megértettem — mocskos kis emberi érdekek —, téged nem. Maga vagy a vegytiszta gonoszság?!

PETRAY *(vontatottan)* Hogy miért gyűlöllek? Ilyen tébolyult gyűlölettel? Hát búcsúzóul elárulom ... JANSICS *(szinte beesik, ordítva)* Itt a Göngyöm Miska! PETRAY *(pisztolyt ránt elő)* Fegyverrel! JANSICS Két hajdúval egész betyárhad ellen?! Lődözzön rájuk az úr! *(Elrohan, a két hajdú utána)* PETRAY Gyávák !

Az álarcos „betyárok” elárasztják a külső színt. Krisztina Petray mögé ugrik, hátracsavarja a karját, elveszi a pisztolyát, két „betyár” megköti

FIGURÁS *(elmélyített hangon)* Jól van, kis szolgám, ügyes voltál. Most oldozzad fel azt a helyre fehér-személyt. *(A „betyárokhoz”)* Ti pedig zárjátok ezt a vadállatot a pincébe.

A „betyárok” elvonszolják Petrayt

RÁBY *(félájultan)* Kik vagytok ti?

FIGURÁS *(rendes hangján Krisztinához)* Úgy látom, kis szolgám, kedvedre való a leányzó — mért nem ölelgeted meg?

Krisztina átöleli a zavartan húzódozó Rábyt. Most szemtől szemben állnak, a férfiruhás asszony és a női ruhás férfi, az egykori szerelmespár

KRISZTINA *(halkan idézi)* „Nyafka kisfiú voltál, akár egy lány.”

RÁBY *(felujjong)* Krisztina!

Összeborulnak, hosszú csók

FIGURÁS *(leveszi álarcát)* Nem irigykedem, de sürget az idő. *(Az összeverődött „betyárokhoz”)* Köszönöm, hogy részt vettetek a színjátékban. De most lóra, gyorsan, hogy hajnalra hazaérjete. Senki se tudja meg, hol vendégszerelptetek ma éjszaka!

RÁBY *(megindultan, miközben a „betyárok” indulni készülnek: két színész elszedi tőlük az álarcokat)* Én most ... csak annyit értek, hogy ti, emberek vissza-adtátok az életemet. Eddig is a tiétek volt. Halálomig az lesz.

A „BETYÁROK” *(távozóban)* Isten áldja. Jó szerencsével járjon, Ráby úr. *(Eltűnnek)*

FIGURÁS Most aztán mi is : szekérre ! Messze még a határ!

RÁBY Szekéren megyünk?

FIGURÁS Mint afféle vándorkomédiások ! Ráby uram lesz a primadonna!

„Kontrolorfolyosó” a Burgban. A császárra várakozók-nak a félhomályba veszőn szinte csak körvonalai látszanak. Ráby női ruhában — és Krisztina — férfi-ruhában — a külső szélen áll

RÁBY *(fojtottan)* Mért erőltetted, hogy ebben a rokolyában jöjjenek a kontrolorfolyosóra?

KRISZTINA Nem akarod megérteni, hogy míg a császárral nem találkoztál, Bécsben is veszélyben az életed?! Vigyázz, közeledik!

József felbukkan a folyosóban. Egy idős hölgy kérvényt nyújt át neki. József az őt kísérő titkárnak adja át, majd Rábyékhoz lép

JÓZSEF Mit óhajt az ifjasszony?

RÁBY *(remező hangon)* Felség ... nem ismer meg? JÓZSEF

Mért ismerném?

RÁBY Felség . . . Ráby Mátyás vagyok !

JÓZSEF *(elképedve)* Ráby?! Női ruhában? Főkötővel? *(Egy pillanattal merőn nézi, aztán visszafojthatatlanul tör ki belőle a nevetés; a mellette álló titkár stréber-kedve vele nevet)*

Ráby megfordul maga körül, és ájultan esik össze. A rázuhanó sötétségben sokhangú orkánná fokozódik a nevetés, és átköt a következő képre: Rábyék bécsi szállítására. A színen Ráby, Krisztina és Figurás

RÁBY Mikor magamhoz tértem, hiába kerestelek.

KRISZTINA *(hidegen)* Volt, aki babusgasson.

RÁBY Szándékosan tettél neveltségessé?

KRISZTINA Rosshiszemű vagy. De tudod mit: nem bánom, ami történt. Talán ráébreszt, hogy szélma-lomharcod végül is komikumba fullad.

RÁBY A császár nagyon emberséges volt. Saját hintóján küldött ide, a szállásunkra.

KRISZTINA Mire te rögtön lelki haptákba vágta magad.

RÁBY *(elgondolkodva)* Tévedsz. Más jár az eszemben. Hogy is mondtad egyszer? „Miért ne élhetnénk ezen-túl úgy, mint a többi ember?”

KRISZTINA *(sikoltva)* Végre!

RÁBY Halljad hát, mit javasolt a császár, miután fel-soroltam kálváriám stációit.

KRISZTINA *(hozzásimul)* Mondjad, mondjad!

RÁBY Megemlítette, hogy kilőszámra gyűlnek ellenem a vádak a bécsi magyar kancellárián. Pestről érkeznek a cifránál cifrább „bizonyítékok”. De ő nekem hisz, egyedül nekem.

KRISZTINA *(hűvösen)* Szép tőle.

RÁBY Ezért kétféle megoldást javasol. A döntést rám bizza.

Ha elég erőt érzek még magamban, térjek vissza Budára ...

KRISZTINA Jaj, ne!

RÁBY ...most már hivatalosan, mint az ő személyes megbízottja. Saját kezű levélben szólítja fel a Helytartótanács elnökét, hogy szolgáltasson elégtételt, és utasítsa támogatásomra az illetékeseket. Elsősorban a körzeti biztost.

KRISZTINA *(kétségbeesetten)* Megölnek. Megölnek.

RÁBY A császár menlevelet is ígért. Hogy többé senki se merjen hozzám nyúlni. No de a másik ajánlatát még nem mondtam el. Megjegyezte, azt is megérti, ha meglelgetem a küzdelmet. Ez esetben kinevez követségi titkárnak Szentpétervárra. Szövetségben va-

gyunk az oroszokkal a török ellen. A császár holnap indul a harctérre. Ezért ma estig választ kell adnom. KRISZTINA Hogy döntöttél?

RÁBY *(maga elé)* Halálos fáradt vagyok. És ... kiábrándult. Nehéz ezt megmagyarázni. Úgy érzem, én már letettem a magam obulusát az emberi közösség oltárára. A császár valóban nem kívánhat tőlem többet.

KRISZTINA *(a vállára borul)* Hála istennek! FIGURÁS *(aki eddig a háttérben matatott, most elő-*

lép, tálcán három borospohárral) Erre inni kell! KRISZTINA *(gyanakvón)* Vigyázz a kigyonyelvedre! FIGURÁS Gratulálni akarok Ráby uram elhatározásá-

hoz. És helyeslem, feltétlenül helyeslem.

KRISZTINA Szerencséd!

FIGURÁS *(Rábyhoz)* Kegyelmed a szokatlan színjáték jutalmául felhatalmazott, hogy ezentúl tegezzem. Él-hetek engedelmevel?

RÁBY Hát persze!

FIGURÁS Minden gondolkodó koponyában felmerül előbb-utóbb a kérdés : mért éppen én akarom a világot megváltoztatni? Hiszen nem hagyja magát. Mit tehet ez ellen egy magányos ember?

RÁBY *(gyorsan)* Nem vagyok magányos. Mellettem áll a császár.

FIGURÁS is magányos, a maga szintjén. Mellesleg kiábrándulásodnak ő a fő oka.

RÁBY Mi jut eszedbe!

FIGURÁS A nevetése.

RÁBY Csak nem képezed, hogy megsértődtem?!

FIGURÁS Egész másról van szó. Most is szent meggyőződésed, hogy tökéletesen tiszta ember. Már amennyire valaki a hatalom legcsúcán tökéletesen tiszta maradhat. De hogy ez a csúcus milyen messze van az élet legmélyétől, arra csak most döbbsz rá. Mikor kinevetett.

RÁBY *(hevesen)* Mert el sem tudta képzelni, hogy valaki olyan szörnyűségeket élhessen át, mint én! FIGURÁS Ez az! Ott fent a magasban mások az átélési lehetőségek.

RÁBY *(bosszúsan)* Tisztázzuk: a császár úgy él, mint a legegyszerűbb polgár. Szigorúan puritán.

KRISZTINA Ezt még én is elismerem.

FIGURÁS Való igaz, szerény étkezéséhez szívesebben fogyaszt fekete kenyeret, mint fehéret. De ő választja. RÁBY Hát persze.

FIGURÁS Neked volt-e választásod a börtönben, hogy penészes kenyeret eszel-e vagy nem penészeset? És millióknak van-e választásuk?

KRISZTINA *(nyugtalanul)* Mit akarsz ezzel?

FIGURÁS Nem más, csak igazat adni Rábynak. A börtönben megkóstolta milliók kenyérének valóságos ízét. Amit a császár sosem ismerhet meg, hiába emberséges és jót akaró. Ezért nem is lehet többé az ő meg-bízója.

KRISZTINA Nem, ugye?

RÁBY *(lassan)* Hát ki a megbízóm?

FIGURÁS Azt neked kell tudni. Érz-e még egyáltalán megbízatást? Érthető, ha eluntad. Hiszen az élet rendje mindig az volt és az lesz, hogy vannak elnyomók és elnyomottak. Mi közöd hozzájuk? Ki bolond hősi halált halni egy alig körülhatárolható célért?

RÁBY *(maga elé)* De akkor hogy jut előbbre a világ?

KRISZTINA *(szorongva)* Még nem is koccintottunk!

FIGURÁS *(felemeli a poharát)* Emelem poharamat arra a tíz derék marhára, aki egyetlen szavamra eljött statisztálni a csonkatornyhoz!

RÁBY *(hirtelen leteszi a poharát, döbbsz)* Azt mondtam nekik ..

KRISZTINA *(kiáltva)* Hagyjátok abba!

FIGURÁS Mindegy, mit mondtál. Ne hidd, hogy a nép tömegében is olyan, mint az a tíz igaz ember. RÁBY Tíz igazért az úr megkegyelmezett volna Sodomának.

FIGURÁS A tömeg képlékeny. Ma melletted voksol, holnap ellened fordul. Érdekek kormányozzák. És félelem. Es tudatlanság.

KRISZTINA Így igaz!

RÁBY Megfogadtam: halálomig ...

FIGURÁS Mond az ember ilyet.

RÁBY *(maga elé)* Ők a megbízóim. Nem a császár.

(Hirtelen felugrik, köpenyt borít a vállára)

KRISZTINA *(síkolt)* Hová mégy?

RÁBY *(karjába kapja, hevesen)* Édes, egyetlen szerelmem, bocsáss meg ! Nem hagyhatom cserben őket! *(Elrohan)*

KRISZTINA *(ököllel támad Figurásra)* Te átkozott! Visszahajszoltad a tébolyába!

A fény lesiklik róla, csak Figuráson marad

FIGURÁS *(a közönséghez, nagyon szomorúan)* Sajnos, ez a dolgom. Nem engedhetem józanná satnyulni azokat, akik a tengert akarják felszántani.

A körzeti komisszárius szobája Budán

KOMISSZÁRIUS *(titkárhoz)* A főszolgabíró úr tartózkodjék a közelben. Hivatni fogom. És most bocsássa be Ráby Mátyás urat.

Ráby belép, némán, merőn nézi a Komisszáriust

(Széles-vidáman) Isten hozott, már vártalak, bruderkám!

RÁBY Vajon Káin is brudernak szólította Ábelt?

KOMISSZÁRIUS *(végig derűsen)* Sikerült rám sütnöd odafent a Káin-bélyeget?

RÁBY Akkor most nem nálad vizitelnék, hanem az utódodnál. *Nekem* szent a becsültség. KOMISSZÁRIUS

Úgy érted, hogy én megszegtem az egyezségünket. Sajnos, a realpolitikuskok és az utópisták játékszabályai nem azonosak.

RÁBY *(keményen)* Azért jelentkeztem méltóságodnál ...

KOMISSZÁRIUS ... mert a Helytartótanács elnöke nem fogadott. Nicky gróf a titkárával hozzám utasított.

RÁBY Pedig ...

KOMISSZÁRIUS ... pedig gyorsfutár adta át neki tegnap a császár saját kezű levelét, amelyben téged személyes megbízottként ajánl figyelmébe.

RÁBY Tehát ...

KOMISSZÁRIUS Nincs tehát. A magyar alkotmányos rend ilyen rangot, hogy „személyes megbízott” nem ismer. Ófelsége nyilván megfélemedezett arról háborús gondjai közepette.

RÁBY Nicky gróf elolvasta a levelet?!

KOMISSZÁRIUS Hogyne. És rögtön elégette. RÁBY

(kiált) Mit csinált?!

KOMISSZÁRIUS A császár joggal venné zokon, ha sajnálatos feledékenységéről többen is tudomást szereznének. Eppen most, a már említett, sok áldozatot követelő háború idején. Ez olyan volna, mintha valaki éket akarna verni közé és a nemzet közé.

RÁBY *(kitör)* És azt vajon nem veszi zokon, ha meg-tudja, hogy levelét eltűntelték?!

KOMISSZÁRIUS *(egyre nyájásabban)* Először is — kitől tudná meg? A harctéren nem lesz ideje utánanézetni, hogyan zárult a szentendrei csirkepör. Másodszor : jól ismeri Nicky gróf kissé ... nehéz természetét. Ugyanakkor tudja róla, hogy a trónnak feltétlen támasza. Még akkor is, ha ófelsége intézkedéseivel nem mindig ért egyet. Summa summarum : az adott helyzetben nélkülözhetetlen ember.

RÁBY *(nagy önuralommal)* Gondolom, méltóságodat is annak tartja. Különben nem írta volna ugyancsak saját kezűleg ezt a levelet. *(Előveszi, átadja)*

KOMISSZÁRIUS *(olvassa)* Részletes utasítások? Rendeljek el új tanácsválasztást Szentendrén? Rendeljem el Petray főszolgabíró letartóztatását? Nem rossz. *(Csenget, a belépő Petrayhoz)* Kéretem a főszolgabíró urat ! *(A rögtön belépő Petrayhoz)* A szökött rab, Ráby Mátyás előkerült! Kiszértesd a vármegeve börtönébe!

RÁBY *(eltaszítja a rátámadó Petrayt, iratot mutat fel)* Hozzám ne nyúljatok! Ez itt a császár menlevele! Jaj annak, aki kezét emel rám!

KOMISSZÁRIUS *(meglepetést színlel)* Menlevél? *(El-veszi Rábytól, és négyfelé hasítja. Petrayhoz)* Vigyétek!

Szín: Semleges tér. Figurás énekel

FIGURÁS

Ballada

Egyik lánc a jobb kezétől bal lábához kötve át. Másikát a bal kezétől jobb lábához láncolák. Rátékingett szánakozva s mit látott a környezet: mindkét láncnak minden szeme vércseppeket könnyezett.

Ekkor kendőt nyújt egy asszony -- kendő golycsa hóféhér.

Ott van, im, a Rab bokáján:

átút rajta, át a vér.

Enyhülés egy pillanatra.

Bezzeg zord a porkoláb :

golycsot tép, és eltaszítja azt,

ki Rabnak enyhet át.

Ámde jó egy másik asszony,

jönnek többen, asszonyok —

két kezükben száll a kendő,

szűzféhéren föllobog.

Rábynak hogy csak ne fájjon

mart bokája, mély sebe —

minden asszony golycsot nyújt, hogy

szép szeliden kösse be.

Bár elüzi hajdú őket,

mindegyikük visszatér. Ráby

halvány arca mondja: nincs

hiába ennyi vér! Sebbe hulló

drága golycsok, kendőt nyújtó

asszonyok: máig szólva él a

példa, mindörökre élni fog . . .

A szám után változás: Komisszárius szobája

KOMISSZÁRIUS (tárt karokkal siet a belépő Főjegyző

elé) Kedves bátyám, megtisztel a látogatásod! FŐJEGYZŐ

(merev-tartózkodóan) Azért jöttem, hogy

bejelentsem: lemondok a főjegyzői tisztségről.

KOMISSZÁRIUS (döbben) Te, mindnyájunk példa-

képe?

FŐJEGYZŐ A cím kitüntető, de nem vagyok rá méltó.

KOMISSZÁRIUS (vérfoltos fehér kendőt vesz elő, mutatja) Ezt

kaptam névtelen küldeményként. Mellette egy cédulán női

írással: Ráby Mátyás vére. (Kis hallgatás után) Mindig

kedveltetted őt.

FŐJEGYZŐ Mellékes körülmény. Számomra minden

golycsdarab, amit ártatlan vére szennyez, Veronika kendője.

KOMISSZÁRIUS (kis szünet után) Megértelek, de egyet-érteni

nem tudok veled. Inkább pusztuljon száz ártatlan, mint

hogy közös céljaink veszélybe kerüljenek. Mert hiszen a

céljaink közösök. Vagy nem?

FŐJEGYZŐ Feltétlenül. De én nem hiszek abban a jel-

szóban, hogy a cél szentesíti az eszközöket. Ahogy

öregszem, egyre inkább sejteni kezdem, hogy rossz

eszközök a legszentebb cél hitelét is kérdésessé te-hetik.

KOMISSZÁRIUS (hevesen) Mondj rá példát!

FŐJEGYZŐ A spanyol inkvizíció. És az egyházon belüli

meghasonlást, mely protestálásnak nevezte magát, vajon

nem szimoniás papok visszaélései váltották ki?

KOMISSZÁRIUS (egyre indulatosabb) Furcsa szavak egy hívő

katolikus ember szájából!

FŐJEGYZŐ Éppen, mert hívő katolikus vagyok, mind-két

hitemet tisztán akarom megőrizni. A túlvilágit és az evilágit

is.

KOMISSZÁRIUS (gúnyosan) Ezért mosod kezeidet, mint

Pilátus. A lemondásod se többet, se kevesebbet nem jelent.

FŐJEGYZŐ Gyötrelmeim gyökerére tapintottál rá. Nem

leplezhetem le a nyilvánosság előtt azokat, akiknek végső

tőrekvéseivel egyetértek. Téged például. De hidegvérű

gyilkosságban részt nem vehetek.

KOMISSZÁRIUS Erről nincs is szó.

FŐJEGYZŐ Életfogytiglan börtönben akarjátok tartani Rábyt?

KOMISSZÁRIUS II. József élete fogytáig. Aztán mehet isten

hírével, már nem lesz veszélyes.

FŐJEGYZŐ És ha előbb pusztul el? Legádázabb ellenségére

bíztad! Hogy is foghatsz kezét olyan emberrel, mint Petray?

KOMISSZÁRIUS Ugyan mért fognék vele kezét? Ha én nem

nyújtom az enyémet, ő nem nyújthatja a magáét.

FŐJEGYZŐ És ettől már tiszta maradsz? KOMISSZÁRIUS

Kedves bátyám, a nagypolitika nem

patika, ahol szennyes tégelyek nem használhatók.

Kellenek olyan emberek is, akik a fiókban vannak.

És ezért mindig mindenben engedelmesek. FŐJEGYZŐ

Megismétlem felmentési kérelmemet. KOMISSZÁRIUS

(nehezen mondja ki) Sajnos, nincs

módom rá, hogy megtagadjam. Csak egyben bízom:

jobb időkben még találkozunk.

FŐJEGYZŐ Mindmostanáig azt reméltem, hogy meg-érem

azokat az időket. Ma már csak azt óhajtom, hogy minél

előbb búcsút mondhassak ennek a nem nekem való

világnak. Éljen boldogul. (Gyorsan el)

KOMISSZÁRIUS (elgondolkodik, majd csenget, a be-lépő

titkárnak) A főszolgabíróét kéretem!

PETRAY (belép) Parancsára!

KOMISSZÁRIUS Hallod-e, Petray, rosszul őrzik ezt a Rábyt!

Még mindig van kapcsolata a külvilággal! Ha nem neki, hát

valakijének!

PETRAY (készségesen) Kinyomoztatom! KOMISSZÁRIUS

Egyébként, ugye tudod, hogy Rábyt halálra ítélni lehetetlen.

PETRAY (bizalmaskodva, fojtottan) De meghaladni lehet ...

KOMISSZÁRIUS (lecsap) Hát erről van szó! Ha meg-tudom,

hogy valaki megpróbálja „meghalatni”, ahogy te olyan

érezketesen fejezted ki, én az illetőt Buda főterén a

legmagasabb fára akasztatom fel! Megér-tettél, te . . .

okmányhamisító?!

PETRAY (sápadtan) Magyarul tetszett beszélni, méltóságos

uram!

Tér a megyeháza előtt. Krisztina balról jön, a megye-háza felé

tart

FIGURÁS (hirtelen útját állja) Hová igyekszik a nemzeti

asszony?

KRISZTINA Mi közöd hozzá?

FIGURÁS A császár visszatért a harctérről Bécsbe.

KRISZTINA Mi közöm hozzá?

FIGURÁS Végre értesíteni lehetne, hogy Ráby azóta is

raboskodik. Tíz hónapja.

KRISZTINA Rábyhoz aztán végképp semmi közöm. FIGURÁS

Azt a szép arany karperecét már nem viseli?

KRISZTINA Számadással tartozom neked?

FIGURÁS Csak feltűnik, hogy nem hord ékszer. Mint-ha

gyászolna.

KRISZTINA Gyászolom, bizony, az elherdált fiatalságomat!

Ezentúl okosabban fogok élni.

FIGURÁS Petrayval?

KRISZTINA Honnan veszed?

FIGURÁS Sokat ólálkodik a háza körül.

KRISZTINA (hevesen) Hát aztán? Szabad vagyok! (Hirtelen,

átmenet nélkül zokogni kezd)

FIGURÁS (csöndesen) Szabad. De Ráby első fogságára

rámertek a telkei, a jószága. A mostanira már az

aranymarhája is. Eladósodott. Annyi pénze sincs, hogy

Bécsbe utazhasson, a császár lábai elé vethesse magát . . .

nem maradt eladnivalója.

KRISZTINA (fásultan) Hát eladom magamat. FIGURÁS

(megfogja a két kezét, úgy beszél hozzá) Ugye tudja, hogy

nekem néha bolond ötleteim van-nak? Maradjon a

közelben, ne mutakozzék. Kitaláltam valamit.

KRISZTINA (engedi, hogy Figurás a háttérbe vezesse.

Fásultan) Rajtam már senki sem segíthet.

FIGURÁS

Haláltánc

Csak egyre többen! Erre, erre, tessék! Itt

látható a kénköves jelenség,

mit félve-fél a bölcs meg a botor,

s mert vanni van: te sem nyugodhatol,

mert a tudatod mélyéig hatol —
egyszóval a POKOL.

Itt láthatod összes gyötrelmeit!
Ki pénzt ad, az egy szenvedőn segít!

Csak egyre többen! Nyugodtan jöhet,
kiben tiszta a lelkiösmeret.
Mert Poklot én senkinek nem ajánlok. Ki
ártatlan, az járja csak a táncot!

Imígyen szóla Dante mester: „Az én
ötleteimet lesd el. Tenéked elnézem
ez egyszer ...”

A bűnösök egy meztelen csoportját
hernyók lepik, a vérét csipve szívják. A
testükön a dongó- és darázshad
mind éhesebb, egyre vadabb, falánkabb.
Be jó, hogy *bíró uram* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

És vannak, akik nyakig vízben állnak,
rájuk egy átkos zápor zúgva árad.
Vad Cerberusz, kegyetlen, cifra állat
hogymarja-marcangolja mindahányat!
Be jó, hogy *nótárus úr* nem szenved közöttük, mert
nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

Kik mellükön nagy súlyt görgetve jönnek, mind
bús lakói egy pokoli körnek.
A nagy teher, az rajtuk egyre szörnyebb. Tört
már a testük, mind mélyebbre görbed.
Jó, hogy a *prefektus úr* nem szenved közöttük, mert
nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

És im, ezek *fává* kinlódva váltak.
Ne törj le róluk se lombot, sem ágat! A
fávávalás fájdalomosan fájhat, míg vége
nem lesz az egész világnak.
Jó, hogy a *főporkoláb* nem szenved közöttük, mert
nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

A két kezük kígyókkal hátrakötve. Sok
kígyó teste fonja őket össze. A gyűrűs
ott gyűrűzik mindörökre. A csörgő az ő
testükön csörög le.
Jó, hogy e két *fehért* nem szenved közöttük,
mert nem ilyen!
De váltson meg egy szenvedőt —
adakozzék iziben!

Szurokfolyamban kárhozottak üsznek.
Csak fulladozhat, meg sohase fülhat, ki
kárhozott, az a sok földi dúvad. És jégbe
fagyva: régiek és újak! E kőbe vajt lyukakba
furva égnek. Csak lába-vege látszik sok
szegénynek. A tűz, a láng: az mindig
újraéled: a Pokol bugyrain ilyen az élet!

De már elég! szűnjenek meg e képek! A
Pokolba velük! Ott mind eléghet! Ti
csalók, erőszaktevők, zsványok — jó
éjszakát kívánok!

(A szám után kézen fogva bevonszolja Krisztinát a kiürült
színpadra, és elébe tartja a pénzzel teli kalapot) Édes szent
asszonyom, akár négylovas hintőn indulhat Bécsbe!

Betegszobarészlet a Burgban

JÓZSEF (*karosszékben ül felpárnázva, háziköntösben.*
Gyenge hangon, titkárához) Bocsássa be Ráby Mátyást.
TITKÁR (*tijedten*) Felség, az orvos ...
JÓZSEF (*erélyesen*) Ráby Mátyás jöjjön.

Ráby belép, mélyen meghajlik. A titkár el

Üljön ide mellém, egész közel. Ne vegye zokon, hogy
hónapokig várakoztattam.

RÁBY Ó, Felség ...
JÓZSEF Bocsánatot akarok kérni, hogy tönkretettem az
életét. Mindenkitől, aki miattam szenvedett, bocsánatot
szeretnék kérni.

RÁBY (*döbbenten*) De Felség ...
JÓZSEF A Mindenható még életemben minden munkámat
semmivé tette. Vissza kellett vonnom rendeleteimet.
RÁBY (*hevesen*) A toleranciát nem vontam vissza, a job-
bágyrendeletet sem, ezt mindenki tudja!
JÓZSEF (*elgondolkodik*) Azzal tán megóvtam néhány
maroknyi szerencsétlen életét.

RÁBY És saját halhatatlanságát, Felség!
JÓZSEF (*legyint*) Halhatatlanság! Lehet, hogy néhány
gondolatom újjászületik majd ... talán éppen azok-nak a
fiainak, unokáiban, akik most elgáncsoltak. Hiszen a
történelem óramutatója nem áll meg! De a jövő útjának
gödrei teli vannak azok csontjaival, akik túl korán kezdtek
a holnapról álmodni. Anonim hal-hatatlanság az ilyen. Ne
szóljon, Ráby, nem akarom kegyes hazugságra
kényszeríteni. Elhozta a kérvényt? Tartozom a becsületével.
(*Mikor Ráby némán átnyújtotta az írást, maga elé teszi a
takaróra, tollat vesz a kezébe. Hirtelen*) Tudja-e, hogy
arisztokráciánk szerint a Bastille lerombolásáért is én
vagyok felelős? Nem trotli sógorom, aki trónörökös se
nemzett volna, ha én nem beszélem rá, operáltassa meg a
füttyölőjét, és nem a hügom, az az ostoba lúd, akit hiába
próbáltam királynővé terrorizálni, és nem a királyi
hercegek, akiknek évi jövedelme huszonötmillió livre volt,
miközben a nép Normandiában füvet evett, mint a jószág,
és nem a préda főnemese, udvaroncok, udvarhölgyek (*már
kiáltoz, a papírt és tollat elejti*), én, csakis én, aki verontás
nélkül akartam megvalósítani, amiért most annyi vér folyik
— vér — vér. (*Görcsösen köhögni kezd, zsebkendőjét szorít a
szájához, segélyleérről int*)

RÁBY (*az ajtóhoz ugrik*) Orvost!

*Sötét. Távoli gyászszene. Figurást fény kíséri át a sötét színen.
Kis fekete zászlót tart a kezében*

FIGURÁS (*a közönséghez*) Ez a zászló nemcsak József
császárt, de rövid életű utódját, Lipótot is gyászolja. Most I.
Ferenc uralkodik. Évek teltek el, és Ráby még mindig hiába
kilincsel az igazáért. Jelenleg éppen a magyar kancellárián.

Váltás: *hivatali szoba. Ráby egyedül*

KOMISSZÁRIUS (*belép*) Üdvözöllek, bruderám. RÁBY
(*döbbenten*) Te vagy a jogi osztály vezetője?! KOMISSZÁRIUS
(*nevetve*) Azt hitted, már nem is élek?

A közhivatalnok nem párolog el, csak halmazállapo-
tot változtat.

RÁBY (*tompán*) Megint tőled függ a sorsom.
KOMISSZÁRIUS Hadd vágjak elébe spleenednek. Tőviről
hegyire ismerem az ügyedet. Javaslom: borítsunk fátolt a
múltadra, és kapsz egy kancellista státust. Nem nagy
stallum, de meg lehet élni belőle.

RÁBY (*hevesen*) Én a becsületemet követem! Az iga-
zolásomat ... József császár alá akarta írni ...

KOMISSZÁRIUS De nem írta. Sajnos, Viszont itt a kan-
cellárián több kilónyi akta bizonyít ellened.

RÁBY Te tudod, hogy az mind hazugság! KOMISSZÁRIUS A
túl aprólékos kutakodás most veszélyes volna. Még
számomra is.

RÁBY Ugyan miért?!

KOMISSZÁRIUS Felmerült a gyanú, hogy jakobinus vagy.
RÁBY (*dühösen*) Azt se tudom, hogy azok mi fán teremnek!
KOMISSZÁRIUS (*újságcsomót nyom a markába*) Nesze, itt a
Moniteur néhány évfolyama, megtudhatod belőle!

RÁBY Azért adod, hogy a nyomozók megtalálják nálam?

KOMISSZÁRIUS Rajtad nem lehet segíteni.

RÁBY (*kiabál*) Mert már nem tűrhetem, hogy hol balról, hol
jobbról kapom a pofonokat, de mindig ugyan-

azoktól a kezektől! Előbb császárhűség volt a bűnöm, most meg jakobinusnak bélyegezték?! KOMISSZÁRIUS Én valóban jót akarok. Aludj egyet az

ajánlatomra.

RÁBY Nincs mit fontolgatnom. *(Indulna, az újságokat is viszi)*

KOMISSZÁRIUS Mondd, feleségül vetted Krisztinát? RÁBY *(bosszúsan)* Mi közöd hozzá?

KOMISSZÁRIUS Ha felelsz, elmondok valamit. RÁBY

Nem házasodtunk össze.

KOMISSZÁRIUS Engem az a tündéri boszorkány rúgott ki József császárral.

RÁBY Hogyhogy?

KOMISSZÁRIUS Bécsbe kocsizott, és mindennek el-mondott. Tehette, őt nem kötötte becsületszó. Neki köszönheted a szabadulásodat.

RÁBY *(döbben)* Erről sose beszélt.

KOMISSZÁRIUS Akkor miről diskuráltak, miközben visszapátolygatt az életbe?!

RÁBY *(lassan eszmél)* Sokat veszekedtünk . . . mint mindig. Mikor végre indulni készültem Bécsbe, kijelen-tette, hogy nem tart velem. Vagy ő, vagy a további önpusztítás, válasszak. Így mondta. Én szemére vettem, hogy nem ért meg. Nem is érthet, mert nem állta ki mindazt, amit én átéltem. Erre azt felelte, hogy neki igenis élénk a fantáziája, és ezért úgy határozott: színészno lesz.

KOMISSZÁRIUS *(szárazon)* Élénk fantáziájával végig-gondolta, hogy valamiből élni kell. Miután maradék vagyonát rád költötte. Különbén éhen haltál és meg-fagyta volna a börtönben.

RÁBY *(félájultan)* Ezt . . . nem tudtam.

KOMISSZÁRIUS Én messziről figyeltem. Mint a tör-vény öre, persze közbeléphettem volna. De ettől visszatartott a . . . kíváncsiság. Hogy mire képes az ilyen egyszeri természeti tünemény?

RÁBY *(kétségbeesetten)* És én azt hittem, tréfál! „Színészno akarsz lenni?” Kinevettem! Aztán megdühödtem: biztos az a kelekótya Figurás beszélte tele a fejét. Haraggal váltunk el. Azóta se láttam. *(Kezébe temeti az arcát)*

KOMISSZÁRIUS *(csöndesen)* Tudod, bruderkám, engem igencsak nagyratörő embernek tartanak. De bizony, ha idejében találkozom egy asszonnyal, aki úgy szeret, mint téged Krisztina, a világon minden másra azt mondtam volna: bagatell!

RÁBY *(megtörtén)* Kinevettem . . .

KOMISSZÁRIUS Nagy számár vagy te, Ráby Mátyás.

Változás. Az előtérbe beszalad Figurás, Ráby elől menekül. El akar bújni, de Ráby elkapja, zekékét elől összefogva tartja, megrázza

RÁBY Most nem menekülsz! Hová tűntél?

FIGURÁS És te miért nem kerestél, évekig?

RÁBY Vándorkomédiást megtalálni? Akár egy tüt szalmakazalban! *(Megrázza)* Hol van Krisztina? FIGURÁS Hogy találtál rám?

RÁBY Megtudtam, hogy magyar társulat játszik Pesten. Krisztinát kérdeztem!

FIGURÁS Krisztina nincs.

RÁBY *(feljajdul)* Meghalt?!

FIGURÁS Buzássy Krisztina nincs többé! Csak Szentendrei Kamilla van. Nem hallottad hírét?

RÁBY *(hirtelen megöleli)* Jaj lett volna, ha azt kell hallanom, már nem él.

FIGURÁS Eddig nem törted magad érte, hogy megtudjad, hová lett. A hála szobrát nem rólad fogják mintázni.

RÁBY Ne gyötörj még te is, gyötöröm magam miatta eleget. Hol találom?

FIGURÁS Itt, a pesti színházban. Ma is játszik. RÁBY Vezess hozzá!

FIGURÁS *(vonakodva)* Nem biztos, hogy látni akar.

Változás: szegényes öltöző

(Rábyval belép) Felvonásvég következik. Itt megvár-hatod. *(El)*

Ráby idegenkedve nézi a kis öltözőasztalra rakott pipe-reholmit. Kintről lelkes taps, bravózás hallatszik be

KRISZTINA *(belép, királynőkosztümben, fején korona.*

Nagyon felindult. Hátraszól, az ajtón kívülre) Pardon,

uraim, majd a darab végén találkozunk! *(Némán nézi Rábyt)*

RÁBY *(csöndesen)* Meg tudsz nekem bocsátani?

KRISZTINA Miért haragudnék?

RÁBY Csak nagy sokára tudtam meg. Mindent. Ne kér-dezd, kitől. Nyomorult gazembernek érzem magam.

KRISZTINA *(leül, sminkjét igazítja)* Erre semmi okod.

Egyszerűen nem értettük meg egymást. Ennyi az egész.

RÁBY *(hevesen)* Nem voltál őszinte! Elhallgattad . . .

KRISZTINA Amire magadtól is rá kellett volna jönnöd.

Sajnos, nem vagyok közlékeny természetű.

RÁBY Azt hittem, már nem szeretsz. Belefáradtál „szél-malomharcomba”, ahogy nevezted.

KRISZTINA Hát elfáradtam, bizony. De szerettelek. RÁBY

Múlt időben?

KRISZTINA Viszont „szélmalomharcodat” most kezdem megérteni. Akkor még nem tudtam, mit jelent a szó: hivatás. Ma már tudom.

RÁBY A színjátszást érzed hivatásodnak?

KRISZTINA Annál valamivel többet. *(Elneveti magát)* A te kedvenc császáród sok jót akart — ma már ezt is értem —, de mind hamvába halt. Egyetlen igazán rossz cselekedete volt: hogy a németet tette hivatalos nyelvvé. És ezért a magyarság örökké áldani fogja.

RÁBY Hogy értsem?

KRISZTINA Egy maroknyi megszállott embert rádöb-bentett, hogy veszélyben forog az anyanyelvük. Hát gyorsan nekiláttak életre újítani, széppé esztergálni. RÁBY írókról beszélsz . . .

KRISZTINA Rólunk is és a komédiásokról. Mi népszerűsítjük a feltárt aranykincset — az árva magyar nyel-vet. *(Minden átmenet nélkül rátámad Figurásra, aki bedugja fejét az ajtón)* Hé, Figurás, mondd meg annak a cafkaának, tudod, kire gondolok, hogy ha még egyszer belemozog a nagyjelenetembe, szálanként tépem ki azt a seszinű haját! FIGURÁS Igenis, királynóm, csak egy szót . . . *(Sűg valamit a füllébe)*

KRISZTINA Kérj tőle egy perc türelmet.

RÁBY *(miután Figurás eltűnt)* Nagyon megváltoztál, Krisztina. Ezek után akár elő se hozzam, miért jöttem.

KRISZTINA *(mosolyog)* Sokadszor is házassági ajánlat-tal.

RÁBY A válaszodtól függ, hogy itthon maradok-e, vagy átszököm Franciaországba.

KRISZTINA *(ijedten)* De hiszen háborúban vagyunk a franciákkal!

RÁBY Csak a Habsburg-birodalom. Nem mi, akik új világot akarunk.

KRISZTINA Már meg jakobinus lettél?

RÁBY Megvádoltak velem. Vállat vontam : „azt sem tudom, mi fán terem”. Aztán megtudtam . . .

KRISZTINA És most már ugyanolyan hithű jakobinus vagy, amilyen jozefinista voltál. Légy szíves, ne mondd hangosan, mert megint loholhatok utánad a börtönbe. *(Meglátja a belépőt)* Bár öelötte éppen mondhatod.

HAJNÓCZY *(benyit)* Bocsánat, drága Kamilla, azért törtem be, mert megtudtam, hogy itt van Ráby Mátyás. *(Odalép hozzá)* Hadd szorítsam meg egy igaz ember kezét.

RÁBY *(zavartan)* Uraságod megtisztel.

KRISZTINA Beszéljen a fejével, kamarai titkár uram. At akar szöknü a franciákhoz.

RÁBY De Krisztina!

KRISZTINA Tudom, kinek mondom.

HAJNÓCZY Az indítékot megértem. De én azt vallom : a jó magot itthon kell elvetni. És a mi talajviszonyaink szerint nevelni.

KRISZTINA Idegen mag nálunk meg se foganhat. HAJNÓCZY *(tréfásan)* Van rá egy biztos mód : ha vé-rünkkel öntözzük. *(Gyorsan kezet csókol Krisztinának)*

Bocsánat az idélen tréféért. Előadás után együtt va-csoráztatunk hármásban?

KRISZTINA *(szórakozottan)* Még nem tudom.

RÁBY *(amint a látogató eltűnt, nyersen)* Ez a szeretőd?

KRISZTINA *(felháborodottan)* Mi jut eszedbe?! Nem

olyan ember, aki színészno után futkos. Gyűris mát-kája van. A Kamaránál ő az egyetlen segítőtársunk.

RÁBY Be se mutatkozott!

KRISZTINA Hajnóczy József a neve.

RÁBY Miért van szükségetek segítségre? Nagy a siker!
KRISZTINA Éppen azért. A német társulat el akar üldözni Pestről. Most is csak háromszor hetenként játszhatunk. Aztán kezdődhet megint a kóbor élet. Városról városra, faluról falura. Gyakran pajtáiban komédiázunk. Ezt az életet akarnád velem megosztani? Fel-csapnál te is vándorteátristának?

RÁBY (*bántódottan*) A színjátszáshoz igazán sose volt hajlamom.

KRISZTINA Akkor hát mit csinálnál? Kulisszát tologatnál? Hordanád utánam ruháskosárban a kosztümjeimet? Mert azt ne várd, hogy lemondok a pályámról. Senki kedvéért. A te kedvéért sem.

RÁBY Nemhiába vagy színésznő, átvetted az én szerepemet.
FIGURÁS (*beszól*) Figyelmeztető! Kezdődik az utolsó felvonás.

KRISZTINA (*közel Rábyhoz*) Értsd meg, nincs harag. De a két hivatás nem fér össze. A tiéd és az enyém. RÁBY (*készen*) Ha ilyen könnyen veszed, sose szerettél igazán.

KRISZTINA Te nem szerettél engem igazán.

RÁBY Támadással védekezel?!

KRISZTINA Azt ígérted, én leszek számodra a nagy egyes szám.

RÁBY Ez ma is így igaz.

KRISZTINA Sose volt igaz. A te nagy egyes számod az „Ügy”, amelyre feltetted az életedet. Legyőzhetetlen vetélytárs. Ha egyet füttyentett, rögtön faképnél hagy-tál, és a karjába vetted magad. Halálos szerelemmel.

RÁBY Szóval én rontottam el mindent. Az életünket.

KRISZTINA Nem tehetsz róla. Te szent ember vagy. És nincs a szenteknél kegyetlenebb földi halandó. Sosem értik, hogy amit ők el tudnak viselni, másoknak mi-ért elviselhetetlen.

RÁBY Hideg frázisok. Melyik színdarabból idézel?

KRISZTINA Volt idő végiggondolni a kettőnk kapcsolatát. Az előbb túloztam. Biztosan szerettél a magad módján. De sose volt időd rám figyelni. Még azon se estél gondolkodóba, hogy miért gyűlölöm olyan féktelenül Petrayt.

RÁBY (*bizonytalanul*) Hát ... a per ...

KRISZTINA Úgy ismertél? Hogy vagyontárgyakért? RÁBY (*döbben*) Te ... és ő?!

KRISZTINA Félig gyerek voltam még, mikor megutáltatta velem az úgynevezett szerelmet. Csak melletted gyógyultam ki az iszonyatból.

RÁBY (*magánkívül*) Ezt is eltitkoltad! Sose bocsátom meg! Kétszer a kezemben volt az élete — és futni hagytam!

KRISZTINA Már mindegy. Meghalt. Csúnya halála volt. Fekete halál. Megérdemelte.

RÁBY Te csak gyűlölni tudsz állhatatosan? KRISZTINA Ne bántuk egymást. Mindketten hibásak vagyunk. És mindketten ártatlanok.

RÁBY Ezzel kész?! Nincs tovább?!

FIGURÁS (*beszól*) Szentendre, színpadra!

KRISZTINA (*kifelé indul*) Várnak. (*Az ajtónál megáll, hirtelen megcívogatja Ráby arcát, nagyon gyengéden*) Kedvesem.

RÁBY (*halkan*) A kis seregélyt te tanítottad erre a szó-ra?

KRISZTINA (*szelíden*) A kis seregély nagyon szeretett téged. Ezért nem maradhatott életben. Isten veled.

A színpad elsötétül, ezzel egy időben halkan, távolian megszólal a Marseillaise. Mikor a szín már kivilágosodott, elhal az ének. A szín ismét „semleges tér”.

Ráby az előtérben kis asztalkánál ül, gondterhelten

JÓZAN (*tálcával jön, leteszi*) A reggelid. Éhes lehetsz. RÁBY (*zavartan*) Köszönöm. (*Enni kezd, abbahagyja*) SAINT-JUST (*útra készen, köpennyel a vállán, sietve jön*) Üdvözlöm, Ráby polgártárs!

RÁBY (*felsugárzik*) Polgártárs?!

SAINT-JUST A könyve elárulta, hogy köztünk a helye. (*Kezet nyújt*) Örülök, hogy megszoríthatom egy igaz ember kezét.

RÁBY (*nem jut szóhoz*) Én most ... olyan boldog vagyok.

SAINT-JUST De közben kihűl a kávéja. Nekem pedig indulnom kell Párizsba.

RÁBY (*összetett kézzel*) Vigyen magával!

SAINT-JUST (*készen humorral*) Erről a jó, biztonságos csatatérről?!

RÁBY (*nem érti*) Biztonságosabb, mint Párizs? SAINT-JUST

De még mennyivel! Világos helyzet: itt vagyunk mi, ott az ellenség. Nagy előny (most már nyíltan keserű) dicső

fővárosunkkal szemben. RÁBY (*zavartan*) Ugye tréfál?

SAINT-JUST (*vállat von*) Hát persze. Ha visszajöttem, majd elbeszélgetünk erről. És még sok mindenről. Könyve azt tükrözi, hogy megható illúziókat táplál. Pedig hát a

forradalmat is csak földi halandók csinálják.

RÁBY Hősök!

SAINT-JUST (*inkább maga elé*) Meg kell szokni a gondolatot, hogy az emberiség életének nagy fordulói ugyanúgy

születnek, mint maga az ember. Vérben és szennyben (*Felocsúdik*) No de sürges az idő. Önt, amint kipihente

magát, Strassbourg-ba kísérik. Keres-se fel ott Bedendot, a könyvkiadót. Ki fogja nyomtatni az életrajzát.

RÁBY (*boldogan*) Nagyon köszönöm!

SAINT-JUST Cserébe kérek valamit ...

RÁBY (*lelkesen*) Akár az életemet!

SAINT-JUST (*mosolyogva*) Azt éppen meg kell őriznie, hogy kérésemnek eleget tehessen. (*Kéziratcsomót ad át*) Ez .is

amolyan naplóféle. Bár inkább kőszá gondolataim rögzítése. Kérje nevében Bedendot, hogy őrizze meg. Nem bálnám,

ha ön másolatot is készítene róla.

RÁBY (*átveszi*) Köszönöm a bizalmát, konventbiztos

polgártárs.

SAINT-JUST (*kiszól*) Etienne! Indulhatunk! (*Kezet nyújt*) Sok szerencsét. És melegítse meg a kávéját. Már jéghideg lehet.

RÁBY (*meghatottan*) A viszontlátásra!

Saint-Just erre mintha még mondani akarna valamit, aztán elsiet

(Visszaül az asztalhoz, kortyol a kávéból. Közben nem állhatja meg, hogy bele ne nézzen a kéziratba. Maga elé) Kusza írás. Az utolsó bejegyzés . . . „A köztársaság második éve”, 1794, Thermidor hava. Hogy fogom kibetűzni? „Horgony”? „Horgonyom”?!

FIGURÁS (lassan előrejött a háttérből, akár az első jelenet végén, köpenybe burkolózva. Megáll Ráby mögött, aki nyilvánvalóan nem látja és hallja őt. Előre-hajlik, és beleolvás a kéziratba) „Reményem horgonyát a jövőbe vetem, és szívemhez ölelem az utókat, amely nem felelős a jelen bűneiért.” (Lassan felemeli fejét, és pár pillanatig farkasszemet néz a közönséggel)

Függöny

Felelős kiadó: Siklósi Norbert a Lapkiadó Vállalat vezérigazgatója 80 4595

Pátria Nyomda — Felelős vezető : Vass Sándor vezérigazgató